МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ І ПОЗАУРОЧНИХ ЗАХОДІВ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

А й правда, крилатим ґрунту не треба.
Землі немає, то буде небо.
Немає поля, то буде воля.
Немає пари, то будуть хмари.

Людина нібито не літає...
А крила має. А крила має!

Ліна Костенко

ЛЬВІВ 2017

Методичні рекомендації щодо проведення уроків української мови та літератури і позаурочних заходів у професійно-технічних навчальних закладах. /– Львів - 2017 / 74с.

Методичні рекомендації розглянуто на засіданні творчої групи викладачів української мови та літератури і рекомендовано до друку Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Львівській області ***(Протокол № 2 від 20 березня 2017 року)***

У методичних рекомендаціях здійснено підбірку матеріалів щодо проведення уроків української мови та літератури і позаурочних заходів у професійно-технічних навчальних закладах.

Рекомендований для викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

З М І С Т

1. Тема уроку: Фразеологізми в мовленні – підготувала Гошовська Галина Михайлівна, викладач української мови та літератури ДНЗ «Вище професійне училище № 34 м. Стрий»……. **4**
2. Формування мовної компетентності учнів ПТНЗ на уроках української мови – підготувала Дика Леся Євгенівна, викладач української мови та літератури Львівського вищого професійного училища комп'ютерних технологій та будівництва…….…… **15**
3. Сценарій виховного заходу, присвячений Дню української писемності та мови – підготувала Бойко Надія Данилівна, викладач української мови та літератури ДПТНЗ «Червоненське вище професійне училище»……... **19**
4. Літературно-музична подорож «Шляхами рідного слова» – підготувала Стець Ольга Михайлівна, викладач української мови та літератури Міжрегіонального вищого професійного училища автомобільного транспорту та будівництва м.Львова…… **31**
5. У нашім серці буде вічно жити ім'я безсмертне рідного Франка (літературно - музична композиція) – підготувала Кріль Світлана Ярославівна, викладач української мови та літератури Рава-Руського професійного ліцею…….. **48**
6. Серцем вистраждане слово (сценарій літературно-музичного вечора, присвяченого Ліні Костенко) – підготувала Сидорчук Мирослава Ярославівна, викладач української мови та літератури Сокальського професійного ліцею…… **60**

Гошовська Галина Михайлівна, викладач української мови та літератури
ДНЗ «Вище професійне училище № 34 м. Стрий»

Тема уроку: Фразеологізми в мовленні

Мета уроку:

- розширити знання учнів про фразеологізми як одиницю мовлення, узагальнити та систематизувати знання учнів з теми «Фразеологізми в мовленні», навчити правильно застосовувати набуті знання в усному та писемному мовленні, збагачувати свій словниковий запас;
- розвивати творчі здібності, зв'язне мовлення;
- виховувати пошану до рідної мови, до духовної спадщини народу.

Обладнання: комп'ютер, проектор, інтерактивна дошка.

Засоби навчання:

– підручник: Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл: рівень стандарту. – К.: «Генеза», 2010. – С. 224

– словник: Ярещенко А. П., Бездітко В. І., Козир О. В. Сучасний фразеологічний словник української мови. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – С.640

– таблиці, схема «Класифікація фразеологізмів за походженням», презентація.

Тип уроку: комбінований.

Міжпредметні зв'язки: українська та зарубіжна літератури, художня культура.

Хід уроку:

І. Організаційний момент

ІІ. Актуалізація опорних знань учнів.

Перевірка домашнього завдання

Бесіда з учнями.

- Що таке лексикологія?
- Поясніть термін «лексика української мови».
- Назвіть групи слів з точки зору вживання і походження.

Завдання для перевірки набутих знань.

Викладач зачитує слова. Учні у дві колонки виписують слова: І – іншомовні слова, ІІ – власне українські слова.

Зупинка, інтермецо, механік, кіно, столяр, вікно, рогіз, масштаб, внизу, віньєтка, матч, канікули, грім, сніг, кабінет, штепсель, стіл, сутінки, бутерброд, хліб, абревіатура, інтеграл, комюніке, високо, каучук, нетто, щоденник, око.

Ключ. З останніх букв виписаних слів прочитайте українське прислів'я.

Очікувані відповіді:

І(іншомовні слова)	ІІ (власне українські слова)
інтермец**о**	зупинк**а**
механі**к**	столя**р**
кін**о**	вікн**о**
масшта**б**	рогі**з**
віньєтк**а**	низ**у**

мат**ч**	грі**м**
канікул**и**	сні**г**
кабінет	сті**л**
штепсел**ь**	сутінк**и**
бутерброд	хлі**б**
абревіатур**а**	висок**о**
інтеграл	щоденни**к**
комюніке	ок**о**
каучу**к**	
нетт**о**	

III. Оголошення теми та мети уроку.

IV. Мотивація навчальних знань учнів.

V. Сприйняття навчального матеріалу.

Слово викладача

Як відомо, фразеологія (від гр. phrasis – вислів і logos – поняття, вчення) – це розділ мовознавчої науки, що вивчає стійкі звороти мовлення й склад фразеологічних одиниць і висловів мови, властиві їм семантичні та структурні ознаки, закономірності функціонування в мові та мовленні.

Фразеологія – закладена в комірку пам'яті духовність роду людського. Крилата пісня тисячолітньої мудрості, сконденсована в словах і словосполученнях, закодована у виразах, зворотах. Ця галузь мовознавчої науки протягом останніх десятиліть привертає до себе все більшу увагу словесників, дослідників-мовознавців, істориків, етнологів, лінгвістів, літераторів, мистецтвознавців, педагогів, журналістів, бо вона, як і мова, є «схованкою людського духу», скарбницею здобутків культури, прагнень, звичаїв, сподівань народу, є одним із найважливіших джерел дослідження й відтворення його минулого життя, багатовікової боротьби за своє утвердження. Фразеологія має глибинний культурознавчий характер, бо є віддзеркаленням словесних естетичних принципів і цінностей суспільства.

Невмируща пам'ять нашого народу зберегла для нас чудові перлини народної мудрості, «думки в одежі слова», які прийшли з далеких, запорошених часом і глобальними зрушеннями віків, і, не зважаючи ні на що, служать нам далі.

VI. Активізація навчальних знань учнів.

1. Учні поділені на 3 групи. Кожній групі роздаються завдання.

Картки із завданнями:

Завдання для 1 групи. Виписати з тексту фразеологізми. Пояснити їх значення.

1. Я навіть не думала, що маю в собі стільки злості. ...Ну, все оце не перемінилось, але вже так я взяла себе в руки, роздумалась і прийшла до можливості писати більш-менш по-людськи (Леся Українка).

2. Батьки, які синів не вчили, А гладили по головах, І тілько знай що їх хвалили, Кипіли в нафті в казанах (Іван Котляревський).

3. Для нього немає ніякої управи – море по коліна (Василь Сологуб)

Завдання для 2 групи. Виписати з тексту фразеологізми. Пояснити їх значення.

1. Що трохи слави учинили, Не всі на світі подурили, Не всі успіли морду втерть (Іван Котляревський).

2. Страх пронизав її до п’ят, коли вона зрозуміла, що на неї, широко розставивши передні лапи, іде розлючена ведмедиця (Іван Франко).

3. Добре мені, як сир у маслі купаюся (Панас Мирний)

Завдання для 3 групи. Виписати з тексту фразеологізми. Пояснити їх значення.

1. Нарешті, волосний писар, що вже двадцять і один рік писарює, пройшов крізь сито й решето і знає добре, де чим пахне, догадавсь, що цей учитель…теє… (Борис Грінченко).

2. Дарес довгенько дожидався, Мовчали всі, ніхто не йшов; З ним всякий битися боявся, Собою страху всім задав (Іван Котляревський).

3. Хлопці, він [Данько] нас усіх викаже. Як привезем його в село, то на себе накличемо загибель. Треба тут пустити кінці в воду (Михайло Стельмах).

Один представник від групи зачитує фразеологізми та пояснює їх.

2. Робота з підручником. Учні самостійно читають статтю підручника «Фразеологізми» (сторінка 108).

3. Демонструється схема «Класифікація фразеологізмів за походженням»

VII. Виконання вправ на закріплення вивченого.

<u>А. Вправа «Хто швидше».</u>

Учні групами виконують вправи, користуючись «Сучасним фразеологічним словником української мови» Ярещенка А.П., Бездітка В.І., Козир О.В.

Завдання для 1 групи.

Знайдіть синонімічні фразеологізми. Встановіть відповідність:

1.Молоти язиком	А. Задерти носа
2. Накивати п'ятами	Б. Точити баляси
3. Як оселедців у бочці	В. Взяти ноги на плечі
4. Гаряче серце	Г. Золота душа
	Д. Ніде яблуку впасти

Завдання для 2 групи.

Знайдіть синонімічні фразеологізми. Встановіть відповідність:

1. Стріляний птах	А. Тримати за хвіст жар-птицю
2. Спіймати золоту рибку	Б. Битий вовк
3. Птах високого польоту	В. У рот води набрати
4. Ні пари з уст	Г. Велика птиця
	Д. Метнути оком

Завдання для 3 групи.

Знайдіть синонімічні фразеологізми. Встановіть відповідність:

1. Варити воду	А. Один в одного на голові сидить
2. Набрати води в рот	Б. Язика проковтнути
3. Байдики бити	В. Зруйнувати до пня
4. Вавилонське стовпотворіння	Г. Вити мотузки
	Д. Решетом воду міряти

Капітан оголошує про завершення і визначає учня, який пояснює виконання вправи.

Очікувані результати: молоти язиком – точити баляси, накивати п'ятами – взяти ноги на плечі, як оселедці в бочці – ніде яблуку впасти, гаряче серце – золота душа, стріляний птах – битий вовк, спіймати золоту рибку – тримати за хвіст жар-птицю, птах високого польоту – велика птиця, ні пари з уст – у рот води набрати, варити воду – вити мотузки, набрати води в рот – язика проковтнути, байдики бити – решетом воду міряти, вавилонське стовпотворіння – один в одного на голові сидить

Б. Вправа «Хто більше».

До дошки викликаються три учня(по одному з кожної команди), які пригадують фразеологізми до поданих слів і записують на дошці, а пізніше зачитують та коментують. Учні за партами самостійно працюють, а з часом доповнюють.

Підібрати фразеологізми до слів:

Розумний, гарний, безліч, сумний, щезнути, дивитися, злякатися, загордитися, утекти, сміятися, перестаратися, замовкнути, переляканий, мало, дрібний, бути першим, дуже далеко, лицемірити.

Очікувані результати: розумний – голова варить, мати голову на плечах, з головою, держати розум у голові; гарний – хоч картину малюй, хоч з лиця воду пий; безліч – хоч греблю гати; сумний – мов у воду опущений; щезнути – як скрізь землю провалитися; дивитися – не спускати очей, їсти очима; злякатися – взятися страхом, душа завмерла, кров у жилах завмерла;

загордитися – задерти носа; утекти – дати драла, накивати п'ятами, дати ногам волю; сміятися – сушити зуби; перестаратися – передати куті меду; замовкнути – прикусити язика, ні пари з уст, набрати в рот води; переляканий – як з хреста знятий; мало – як кіт наплакав, мов заячий хвіст; дрібний – як макове зерно; бути першим – грати першу скрипку; дуже далеко – на край світу, лицемірити – виляти хвостом, крутити хвостом.

В. Вправа «Я зможу».

На столах кожної групи знаходяться картки. Необхідно підібрати антонімічні розмовні фразеологізми та пояснити їх значення Наприклад: кіт наплакав (мало) – кури не клюють (багато).

Завдання для 1 групи. Підібрати антонімічні розмовні фразеологізми та пояснити їх значення. Наприклад: кіт наплакав (мало) – кури не клюють (багато).

ні зги не видно

втратити голову

Завдання для 2 групи. Підібрати антонімічні розмовні фразеологізми та пояснити їх значення Наприклад: кіт наплакав (мало) – кури не клюють (багато).

як кішка з собакою

у двох кроках

Завдання для 3 групи. Підібрати антонімічні розмовні фразеологізми та пояснити їх значення Наприклад: кіт наплакав (мало) – кури не клюють (багато).

витати в хмарах

розуму палата

Очікувані відповіді: ні зги не видно (темно, погано видно) – хоч голки збирай (світло, добре видно); втратити голову (погано міркувати) – голова на плечах (розважливий чоловік); як кішка з собакою (ворогуючі люди) – не розлий вода, сіамські близнюки, душа в душу (близькі, дуже дружні або схожі люди); у двох кроках (поруч) – за тридев'ять земель (далеко); витати в хмарах (задумливий, мріє) – дивитися в обидва(уважний чоловік); розуму палата (розумна людина) – без царя в голові, жити чужим розумом (дурний або нерозважлива людина).

Г. Словниковий диктант.

Учні в зошити записують в три колонки фразеологізми, які за походженням є виразами професійно-виробничого мовлення(кравці, кухарі, водії).

де тонко, там і рветься; з одного тіста; дати березової каші; входити в колію; розмотати клубок; куди голка, туди й нитка; гіркий хліб; вушко голки, білими нитками шите; на живу нитку; кров з молоком; давати зелену вулицю; ставити на рейки; на всіх парах; кашу маслом не зіпсуєш; натискати на всі педалі; по нитці доходити до клубочка; давати задній хід; спускати на гальмах; з'їсти пуд солі; як ошпарений; брати на буксир; без керма і вітрил; на повних вітрилах; як нитка за голкою; березова каша; пливти за течією; тримати курс; шукати голку в сіні; розплутувати вузол; пускати в хід; ходу не мати; з голочки; хліб усьому голова; мати і хліб і до хліба; сім разів відмір, а один раз відріж;

куди голка, туди й нитка; дати тягу; ходити манівцями; колесо фортуни; конем не доженеш.

Очікувані відповіді:

Кравці:	Кухарі:	Водії:
де тонко, там і рветься; розмотати клубок; куди голка, туди й нитка; вушко голки, білими нитками шите; на живу нитку; по нитці доходити до клубочка; як нитка за голкою; шукати голку в сіні; розплутувати вузол; з голочки; сім разів відмір, а один раз відріж; куди голка, туди й нитка	з одного тіста; дати березової каші; гіркий хліб; кров з молоком; кашу маслом не зіпсуєш; з'їсти пуд солі; як ошпарений; березова каша; хліб усьому голова; мати і хліб і до хліба	входити в колію; давати зелену вулицю; ставити на рейки; на всіх парах; натискати на всі педалі; давати задній хід; спускати на гальмах; брати на буксир; без керма і вітрил; на повних вітрилах; пливти за течією; тримати курс; пускати в хід; ходу не мати; дати тягу; ходити манівцями; колесо фортуни; конем не доженеш

Викладач

Основним джерелом творення фразеологізмів є жива народна мова, з якої надходять у літературну влучні вислови, прислів'я, приказки, дотепи, жарти. Такі стійкі словосполучення пов'язані з обрядами, звичаями, побутом і характером народу. Пригадаємо їх, виконавши вправу:

Д. Вправа «Пригадай і запиши».

Завершити подані фразеологізми:

… гарбуза, … облизня, вусом не …, теревені …, крутиться на …, свиню …, передати … меду, витрішки …, без … ніг, розбити …, позичити в … очей, купувати кота в … .

Правильні відповіді: дати гарбуза, піймати облизня, вусом не моргнути, теревені правити, крутиться на язиці, свиню підкласти, передати куті меду, витрішки продавати, без задніх ніг, розбити глека, позичити в Сірка очей, купувати кота в мішку.

Робота з підручником. Учні самостійно виконують вправу 193 (сторінка 108).

Е. Вправа «Знайди».

До поданих фразеологізмів підберіть антонімічні. Наприклад: «далеко – близько»: сім верст до небес і все пішки

1) «швидко – повільно»;
2) «далеко – близько»;
3) «багато – мало;
4) «великий – малий»;
5) «довго – скоро».

за тридев'ять земель, у тридев'ятому царстві, космічна швидкість, ухопити шилом патоки, скільки сили (бігти, їхати), кури не клюють (про гроші), на скору руку, натискувати на всі педалі, на семи вітрах, неблизький світ, хоч греблю гати, скільки сягає око, сьорбнути багато горя (лиха, біди), скільки зим скільки літ як пирятинська (чугуївська, мальована) верства, сім верст до небес і все пішки, світ за очі, скільки зим скільки літ, скільки влізе, ніде (й) курці клюнути, довга пісня	рукою подати, ледве ноги волочити, хоч покотись, як виметено, як мокре горить, під носом, нуль ціна, під боком під рукою, недовго ряст топтати, лічені дні, із заячий хвіст, нуль без палички, ані краплі, з мізинець, на очах, не за горами

Очікувана відповідь:

1) «швидко – повільно»: космічна швидкість, ухопити шилом патоки, скільки сили (бігти, їхати), на скору руку, натискувати на всі педалі, на семи вітрах – ледве ноги волочити, як мокре горить;

2) «далеко – близько»: за тридев'ять земель, у тридев'ятому царстві, неблизький світ, скільки сягає око, сім верст до небес і все пішки, світ за очі – рукою подати, під носом, під рукою, на очах, під боком;

3) «багато – мало»: кури не клюють (про гроші), хоч греблю гати, сьорбнути багато горя (лиха, біди), скільки влізе, ніде (й) курці клюнути – хоч покотись, як виметено, нуль ціна, нуль без палички, ані краплі;

4) «великий – малий»: як пирятинська (чугуївська, мальована) верства – три вершки од горшка, із заячий хвіст, з мізинець;

5) «довго – скоро»: скільки зим скільки літ, скільки зим скільки літ, довга пісня – недовго ряст топтати, лічені дні, не за горами.

Є. Вправа «Працюємо зі словником».

За допомогою електронного словника подані слова вводимо у фразеологізми (http://svitslova.com)

1 група

Наприклад: голова	голова на плечах, голова садова, голова як макітра, голова як решето, головою важити, на голову вищий, головою лягти, голову прогризти, голову проторохтіти
великий	
душа	
дати	
жити	
добрий	

2 група

Наприклад: голова	голова на плечах, голова садова, голова як макітра, голова як решето, головою важити, на голову вищий, головою лягти, голову прогризти, голову проторохтіти
кров	
вітер	

далекий	
зуб	
лежати	

3 група

Наприклад: голова	голова на плечах, голова садова, голова як макітра, голова як решето, головою важити, на голову вищий, головою лягти, голову прогризти, голову проторохтіти
ловити	
давати	
дух	
ламати	
дерти	

Очікувана відповідь:

великий	велика птаха, велика цяця, велике цабе, велике серце, великий комбінатор
душа	душа в душу, душа геть, душа не на місці, душа товариства, душею й тілом, душі не чути, душу виймати
дати	дати дуба, дати знати, дати маху, дати ногам волю, дати пам'ятного, дати прочухана, дати тягу, дати фору
жити	жити за спиною, жити (як) на бівуаках, жити (як) на вулкані, жити на широку ногу, жити не по кишені, жити чужим розумом
добрий	добра душа, добра слава, добрі (старі) часи
кров	кров за кров, кров з молоком, (хоч) кров з носа
вітер	вітер у голові, пустити за вітром, як вітром здуло
далекий	далекий приціл, далеке знайомство
зуб	зубами вчепитися, зубами дзвонити, зуби вищірити, зуби показати, зуби поламати, зуби скалити
лежати	лежить мертвим капіталом (вантажем), лежати на плечах, лежати під спудом (сукном), лежати пластом, лежати на душі (совісті)
ловити	ловити вітра в полі, ловити мить (момент, мент), ловити на льоту, ловити на слові, ловити погляд, ловити себе на чомусь, ловити рибу в каламутній воді
давати	давати бій, давати духу, давати жару, давати потачку, давати ради, давати слово
дух	дух ронити, дух сперечання, дух часу, дух спирає
ламати	ламати голову, ламати діло (справу), ламати зуби, ламати комедію, ламати руки, ламати спину, ламати шапку (бриля);
дерти	дерти горло, дерти з живого й мертвого, дерти носа (кирпу), дертися на стіну, дерти шкуру

VII. Оцінювання й самооцінювання.

Учні самостійно записують результати тестів, які демонструються на слайдах. По завершенні звіряють свої відповіді.

1. Визначте, у якому рядку фразеологізми становлять синонімічний ряд:

А. Зробити хибний крок, зривати завісу, зорі знімати з неба, обіцяти золоті гори.

Б. Без вогню пекти, байки правити, багато брати на себе, зронити сльозу.

В. Теревені правити, оповідати сон рябої кобили, боби розводити, плести сухого дуба.

Очікувана відповідь: В. теревені правити, оповідати сон рябої кобили, боби розводити, плести сухого дуба.

2. З'ясуйте, у якому рядку всі словосполучення є фразеологізмами.

А. Стримано сміятись, перейти вулицю, довести додому, читати повість.

Б. Читати по очах, пекти раків, з відкритим серцем, западати в душу.

В. Засипати вугілля, говорити правду, гнути гілку, чужа праця.

Очікувана відповідь: Б. Читати по очах, пекти раків, з відкритим серцем, западати в душу.

3. Виберіть фразеологізм, який має значення «кого-небудь щось постійно хвилює, турбує, мучить, завдає душевного болю»:

А. Черв'ячок точить.

Б. Пробігла чорна кішка.

В. Кішці смішки, а мишці слізки.

Очікувана відповідь: А. Черв'ячок точить.

4. Назвіть рядок, у якому подано синоніми до фразеологічного звороту «стявши голову, за волоссям не плачуть».

А. Головою важити; голова, як решето.

Б. Головою лягти; на голову вищий.

В. Чуб дарма, як голови нема; пропав кінь і вузду кинь.

Очікувана відповідь: В. Чуб дарма, як голови нема; пропав кінь і вузду кинь.

5. Виберіть вірне слово для продовження фразеологізмів

Авгієві (стайні, рубці, нечистоти);

сізіфова (душа, праця, рука);

ахіллесова (каша, п'ята, думка);

гордіїв (вузол, хрест, шлях);

дамоклів(будинок, вінок, меч);

прокрустове(ложе, покривало, щастя);

езопова(посмішка, мова, поема).

Очікувана відповідь: авгієві стайні, сізіфова праця, ахіллесова п'ята, гордіїв вузол, дамоклів меч, прокрустове ложе, езопова мова.

6. Завершіть подані фразеологізми:

блудний…

ноїв…
Содом і…
поцілунок…
терновий…
нести свій…
вавилонська…
всесвітній …
фіговий…
манна…

Очікувана відповідь: блудний син, ноїв ковчег, Содом і Гомора, поцілунок Іуди, терновий вінок, нести свій хрест, вавилонська вежа, всесвітній потоп, фіговий листок, манна небесна.

7. Підберіть фразеологізми до малюнків:

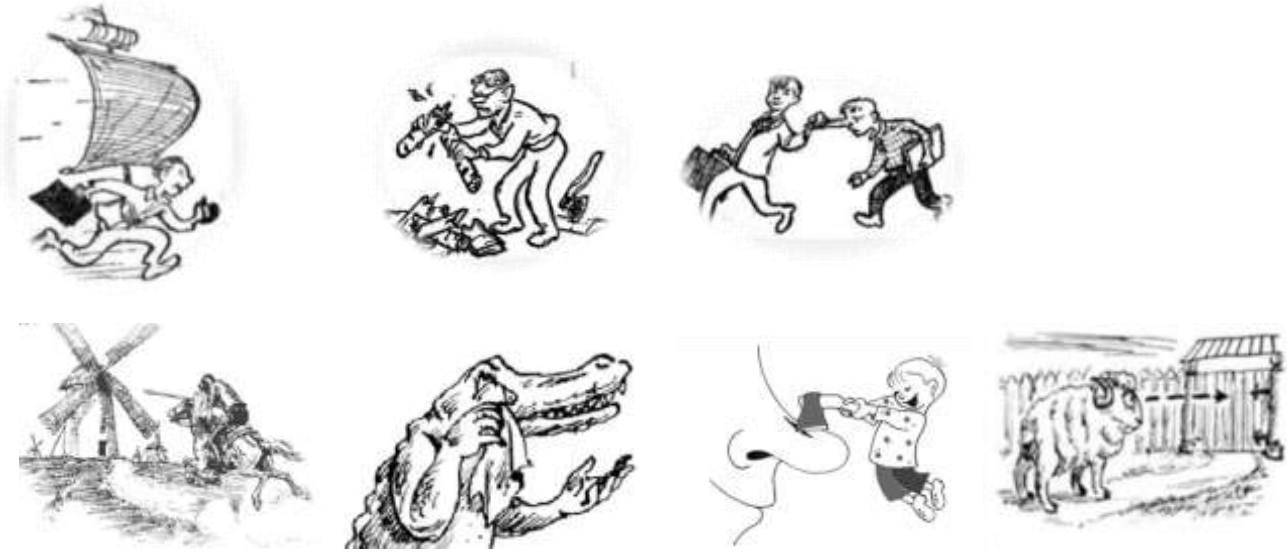

Очікувана відповідь: йти за вітром, нарубати дров, водити за ніс, боротися з вітряками, крокодилячі сльози, зарубати на носі, дивитись як баран на нові ворота.

8. Підберіть фразеологізми до малюнків:

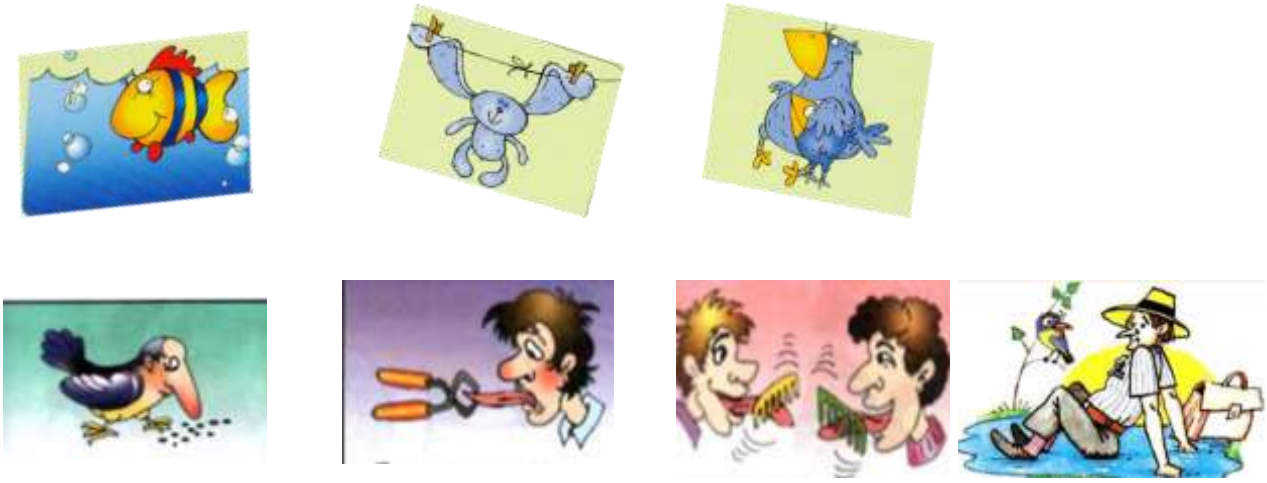

Очікувана відповідь: як риба у воді, розвісити вуха, взяти під своє крило, клювати носом, прикусити язика, чесати язиком, сісти в калюжу.

9. Із поданих слів складіть фразеологізми:

море, гати, по коліна, підвести, граніт, слідах, під монастир, по гарячих, науки, чашу, переповнити, гризти, хоч греблю, терпіння.

Очікувана відповідь: море по коліна, хоч греблю гати, підвести під монастир, гризти граніт науки, по гарячих слідах, переповнити чашу.

VIII. Оцінювання навчальних знань учнів.

Протягом усього уроку на дошці підраховувались бали для кожної групи окремо.

1 група	2 група	3 група

XIX. Домашнє завдання.

Написати своєму товаришу лист, в якому необхідно розповісти про навчання в училищі, використовуючи фразеологізми.

Використані джерела

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Монографія. – Х., Видавництво при Харківському державному університеті видавничого об'єднання «Вища школа», 1987. – С.134.

2. Авксентьєв Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія [навчальний посібник для філ. фак. ун-тів]. – 2-ге вид. допов. і перероб.– Х., Вища школа Вид-во при ХДУ, 1988. – С.134.

3. Свєтлаков В.П. Рідна мова: Плани-конспекти. 10 клас. - Х.: Торсінг, 2003. – С.336.

4. Ярещенко А.П., Бездітко В.І., Козир О.В. Сучасний фразеологічний словник української мови. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – С.640.

http://svitslova.com

http://mylektsii.ru/8-113843.html

http://www.glazova.org.ua

http://galyna-goshovska.edukit.lviv.ua

Дика Леся Євгенівна, викладач української мови та літератури
Львівського вищого професійного училища
комп'ютерних технологій та будівництва

Формування мовної компетентності учнів ПТНЗ на уроках української мови

Ми виховуємо учня не як носія знань, а як людину,
яка має жити в суспільстві і приносити йому користь.
/В. Сухомлинський/

Початок XXI століття – час запровадження нової якості життя. Сучасні суспільно-економічні відносини та євроінтеграційні процеси змушують людину виявити активну життєтворчість, мобільність та самостійність. Сьогодні йдеться про формування людини, здатної приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, само-реалізуватися.

Компетентність – специфічна здатність, яка дає змогу активно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних ситуаціях життя. Вона формується в процесі навчання і виховання не лише в навчальному закладі, а й під впливом сім'ї, друзів, культури. Тому реалізація компетентнісного підходу залежить від освітньо-культурної ситуації, у якій живе і розвивається учень.

Компетентнісний підхід до навчання української мови є одним із актуальних підходів до формування мовної особистості. Тому основна мета навчання української мови в професійно-технічних навчальних закладах полягає «у формуванні національно свідомої, духовно багатої мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови - її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), акумульованими в ній духовними скарбами, уміє орієнтуватися в потоці різноманітної, суперечливої інформації і спроможна вільно, переконливо та логічно виражати власні думки й почуття щодо різних життєвих явищ, самостійно визначати цілі подальшого мовленнєвого й загального саморозвитку і добирати відповідні шляхи й способи для їх досягнення» [7].

Питання формування компетентностей висвітлено в Концепції загальної середньої освіти, Концепціях мовної та літературної освіти, Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, нових програмах.

У Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти основними видами компетентностей, яких потребує життя, є: - соціальна, полікультурна, комунікативна, інформаційна, творчої діяльності, саморозвитку та самоосвіти. Ці життєві компетентності визнані Радою Європи.

Сучасна школа повинна намагатися якомога більше готувати випускників навчальних закладів до сучасного життя та діяльності. Учні повинні набути таких умінь:

- організовувати власне навчання;
- презентувати власну думку й уважно ставитися до поглядів інших людей;
- досконало володіти рідною мовою;

- уміти виступати публічно;
- розв’язувати проблеми творчо;
- уміти передбачати труднощі й шукати шляхи їх розв’язання;
- адаптуватись до життєвих ситуацій, які постійно змінюються;
- віднаходити інформацію з різних джерел;
- мислити критично і творчо;
- бути комунікабельним у різних соціальних групах.

В умовах сучасних інтеграційних процесів дуже важливо розвивати в учнів інтелектуальну компетентність, яка передбачає здатність працювати з різноманітною інформацією, володіння прийомами самостійного здобуття нових знань, застосовувати їх у різноманітних ситуаціях, високий рівень розвитку пізнавальних процесів; креативну компетентність, що передбачає вміння розв’язувати творчо будь-які навчальні завдання, передбачати їх новизну; бажання і вміння діяти не за зразком, а оригінально. Все це позитивно впливатиме на розвиток в учнів комунікативних умінь. Компетентнісний підхід до розвитку мовлення учнів передбачає «самостійність, критичність їхніх суджень під час обговорення певних життєвих проблем, які їх цікавлять. Це сприятиме посиленню розвитку в учнів самостійності суджень, умінь обґрунтовувати свої думки, зіставляти їх з іншими, що, безперечно, належать до ключових компетентностей» [1]. Педагог-мовник має забезпечити створення умов для розвитку творчої особистості учня, створення атмосфери співробітництва, взаємодії вчителя та учня, досягнення певного стандарту освіти, позитивну мотивацію учнів до пізнавальної діяльності, виховання потреби самопізнання, самореалізації та самовдосконалення. Така потреба зумовлена сучасними тенденціями у освіті, необхідністю сформувати в учнів культуру життєдіяльності, яка дасть їм можливість успішно будувати своє повсякденне життя, адже життєві компетентності учня – це запорука його успішного входження в систему соціальних, економічних, політичних та культурних відносин.

З практичної точки зору, важливо нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись й пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. Проектуючи творчо своє життя, особистість оволодіває не лише знаннями, а й компетентністю.

Життєві компетентності – це знання, вміння, життєвий досвід особистості, її життєтворчі здатності, необхідні для розв’язання життєвих завдань і продуктивного здійснення життя як індивідуального життєвого проекту. Цей процес більш ефективний, коли учні застосовують свої знання та здібності відповідно до реальних життєвих ситуацій, виконуючи певні соціальні ролі, створюючи проекти, портфоліо. У такому випадку викладачу на уроках української мови та літератури варто бути лише координатором. Тому доцільно планувати навчальний процес не тільки як процес засвоєння знань, оволодіння вміннями й навичками, але й процес формування компетентностей кожного учня, виховання його особистості, розвитку його суспільно – соціальної й творчої активності. Для цього доцільно створити відповідні умови на уроках української мови та літератури. Зокрема, можна урізноманітнити форми роботи так, щоб учні відчули необхідність своєї присутності на заняттях,

щоб виховати у них любов до свого предмета, бажання вчитися та самовдосконалюватися.

Формування комунікативної компетентності – одне з головних завдань, яке зреалізовується в процесі адаптації людини до сучасних умов. Ця компетенція формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування.

Під мовленнєвою компетентністю ми розуміємо вміння адекватно й доречно, практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, міркування тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні засоби (невербальну знакову систему) та інтонаційні засоби виразності мовлення. Тому, можна сказати, що мовна компетентність характеризує володіння або не володіння нормами "мовленнєвих жанрів" (термін М.М.Бахтіна), а мовленнєва компетенція – нормами вербального й невербального спілкування.

На сучасному етапі при аналізі феномену мовленнєва компетентність за основу беруться досягнення таких наук як риторика, соціопсихолінгвістика, неориторика, етносоціопсихолінгвістика тощо, що дозволяє побачити у процесі мовленнєвої діяльності людини наявність мовно/мовленнєвих знань, умінь та навичок, на яких базується професійно-мовленнєва комунікація, власний повсякденний, соціальний, практично-технологічний, комунікативний, професійний досвід, інтелектуальні, художні й організаційні (лідерство, комунікабельність) здібності, моральні, етичні, релігійні та інші цінності.

Чинниками, які впливають на мовну і мовленнєву компетентність виступають: лексична компетенція – наявність певного запасу слів для обслуговування професійно-мовленнєвої та інших видів діяльності і спілкування; здатність до адекватного використання лексем, доречне вживання образних виразів (фігур і троп), приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів тощо.

Для формування комунікативної компетентності учнів на уроках використовуються різні види мовленнєвої діяльності: аудіювання, письмо, говоріння, читання. В умовах сучасного світу комунікації викладач має максимально розвинути вміння учнів коректно вести діалог. Практикування різних типів діалогів є дуже ефективним, наприклад:

- діалог-обмін думками;
- діалог-розпитування;
- діалог-спонукання;
- дипломатичний діалог.

Допоміжну роль відіграє вміння учнів змоделювати відповідну мовну ситуацію (наприклад, відтворити розмову роботодавця й працівника).

Учні також повинні навчитися монологічно висловлюватися відповідно до різних типів, стилів, жанрів, доцільно й правильно використовувати засоби мови для їх побудови. У такому контексті варто практикувати есе («Яким я бачу своє майбутнє?», «Що потрібно для щастя людині?»).

Ефективним засобом формування комунікативної компетентності вважаються ситуативні завдання, які необхідно використовувати у певній послідовності з урахуванням теми, змісту, етапу уроку, підготовленості навчальної групи.

Корисним засобом формування комунікативної компетентності є дискусія, у процесі якої учні розмірковують, навчаються аргументовано доводити свою думку, шукають істину.

Особливу роль у розвитку комунікативних вмінь відіграють нестандартні уроки: урок-мандрівка, урок-конференція, урок-музей тощо. Все це забезпечує уміння усної мовленнєвої діяльності, спрямовує на розвиток умінь слухати й розуміти сприйняте на слух, уміння говорити, спілкуватися, а також уміння читати й писати, уміння презентувати свою роботу, адаптацію в мовному середовищі.

Вплив особистості викладача на формування життєвої компетентності учнів особливий. Тому він повинен ефективно працювати, професійно вдосконалюватися та творчо зростати, адже педагог не тільки той, хто все життя вчить, а й той, хто все життя вчиться. Формування життєвих компетентностей учнів на уроках української мови підвищує інтерес до предмету, розкриває потенціальні можливості учнів, уміння самостійно розв'язувати життєві проблеми, забезпечує творчий аспект освіченості.

Сучасна освітня практика характеризується усе інтенсивнішим спрямуванням на компетентнісний підхід, який передбачає набуття учнями знань, умінь і навичок для вільного володіння мовою як інструментарієм мислення й комунікації, а в кінцевому результаті формує мовну особистість.

Використані джерела:

1. Волкова А.В. Компетентнісний підхід на уроках української мови та літератури шляхом використання нових освітніх технологій.- Режим доступу: http://kompetenukrmova.blogspot.com/

2. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія/ О. М. Горошкіна; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. - Луганськ: Альма-матер, 2004. - 360 с.

3. Гудзик І. П. Компетентнісне спрямування шкільних мовних курсів / І. П. Гудзик // Педагогічна і психологічна науки в Україні. - Т.2. - К.: Педагогічна думка, 2007.

4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, навчання, оцінювання / наук. ред. проф. СЮ. Ніколаєва. - К.: Ленвіт, 2003. - 273с.

5. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Педагогічна газета. - 2000. - № 6.

6. Пентилюк Марія. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / Марія Іванівна Пентилюк // Українська мова і література в школі. - №2. - 2010. - С. 2-5.

7. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред.О. І. Пометун. - К.: Вид-во А. С.К., 2004. - 192 с.

8. Шелехова Г. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку старшокласників в умовах профільного навчання української мови// Вісник Луганського національного університету імені Т.Шевченка.- Режим доступу: http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/17730-kompetentnisnij-pidxid-do-movlennyevogo-rozvitku-starshoklasnikiv-v-umovax-profilnogo-navchannya-ukra%D1%97nsko%D1%97-movi.html

Бойко Надія Данилівна, викладач української мови та літератури
ДПТНЗ «Червоненське вище професійне училище»

Сценарій виховного заходу, присвячений Дню української писемності та мови

Хай розквітне веселково
у невидимій красі
наша мова калинова,
наче сонце у росі.

Павло Тичина

Мета заходу: розширити і поглибити знання учнів про мову. Показати її багатство, мелодійність, красу. Формувати розуміння того, що українська мова – наш скарб, без якого не може існувати ні народ, ні Україна як держава. Розвивати виразне мовлення. Виховувати любов до української мови, рідного краю.

Форма проведення – літературно-музична композиція

Святково прикрашений зал рушниками, плакатами з крилатими висловами про мову.

Мова – духовне багатство народу.

Панас Мирний

Без мови рідної, юначе, й народу нашого нема.

В. Сосюра

Звучить мелодія пісні «Господи, помилуй нас» у виконанні Т. Петриненка (відео).

Слово викладача

Для кожної людини домівка – це місце, де можна відпочити тілом і душею. Це храм любові, миру й злагоди. У рідному домі завжди лунає найближча, найзрозуміліша, найдорожча серцю рідна мова.

Сьогодні наша зустріч присвячена рідній мові. Запрошуємо вас на слово щире, на бесіду мудру.

На сцену виходять двоє ведучих у вишиванках.

Ведучий

Отак воно усе й пішло,
Ще на початку було Слово,
Тоді на світ з’явилась Мова,
Назвімо третім – Джерело.

Ведуча

Ви не дивуйтесь!
Все, як треба,
Була такою воля Неба;
Сам Бог послав нам цей струмок,
Що став володарем думок.
Людина в світі б не жила,
Коли б не було Джерела.

(І. Коваленко)

Ведучий

Мова – це диво, яке ми чуємо від миті свого народження, це почуття, які допомагають нам виразити любов і турботу про рідних та друзів, це радість, з якою ми ділимось з коханою людиною, це душа, що випромінює життєву силу, це невичерпне джерело, звідки ми черпаємо наснагу і прагнення осягнути всесвіт.

Учень читає вірш Д. Павличка «Рідна мова»

Спитай себе дитино, хто ми є,
І в серці обізветься рідна мова,
І в голосі яснім ім'я твоє
Просяє, наче зірка світанкова.

З родинного гнізда, немов пташа,
Ти полетиш, де світу далечизна,
Та в рідній мові буде вся душа
І вся твоя дорога, вся Вітчизна.

У просторах, яким немає меж,
Не згубишся, як на вітрах полова.
Моря перелетиш і не впадеш
Допоки буде в серці рідна мова.

Пісня «Рідна мова» муз. П. Дворського, сл. Г. Вієру.

Ведучий

Українська мова входить до групи найбільш розвинених і досконалих мов і тому завдяки проголошенню незалежності вона по праву займає належне місце у світі. 6 листопада 1997р. був виданий указ «Установити в Україні День української писемності та мови, який відзначати щорічно 9 листопада в день вшанування пам'яті Преподобного Нестора Літописця». Нестор Літописець – «батько української історії та словесності».

Ведуча

Хто не знає свого минулого,
Той не вартий майбутнього.
Хто не відає про славу своїх предків,
Той сам не вартий пошани.

(М. Рильський)

Ведучий

Зачинателем сучасної української літературної мови вважається Іван Котляревський, а основоположником – Тарас Шевченко. Разом з розвитком писемного слова український народ став великою нацією. Ще Вольтер зазначив, що всі основні європейські мови можна вивчити за 6 років, а свою рідну мову треба вчити все життя.

Учень читає вірш Олеся Лупія «Могутня мова».

Бог нам гарну мову дав,
Щоб ми не мовчали,
І всі звуки і слова
Легко вимовляли.

Кожна літера – це знак,
Кожна загадкова,
Вона з'єднується так,
Що виходить слово.

Мова – наш душевний код,
Даний нам від роду,
А без мови наш народ
Не був би народом.

Через відстані віків
Як сила могутня,
Мова наших прабатьків
Лине у майбутнє.

Пісня «Звучи, рідна мово» сл. А. Демиденка, муз. О. Семенова.

Ведуча

Все можна сказати рідною мовою, навіть писати вірші, всі слова у яких починалися б з однієї букви. Послухайте вірш, у якому всі слова починаються з літери С.

Учень читає

Сад спочиває, спить спокійно
Ставок старенький стуманів.
Стежина – стежка самостійно
Снує собі серед садів.
Світанок синій струменіє,
Сосна світлішою стає,
Серпанок світиться, світліє,
Сон сновидіннячко снує.
Світ стрепенувся, скільки спати?
Співають сотні солов'їв.
Скоренько стало скрізь світати,
Стрижі стрілою! Сонце! Спів!
Сміється сонце, світить, сяє,
Стрічає сонечко сосна,
Сопілка, скрипочка співає,
Співає серденька струна.

Ведучий

У кожного народу є своя мова. Послухайте, як народ говорить про мову.

Учень зачитує

Слово до слова – складається мова.
Слово до слова – весела розмова.
Від теплого слова і лід розмерзає.
Говори мало, слухай багато, а думай ще більше.
Слово – не горобець, вилетить – не впіймаєш.
Умієш говорити, умій і слухати.
Гостре словечко коле сердечко.
Не кидай слова на вітер.

Будь господарем своєму слову.
Хто мови своєї цурається, той сам себе встидається.

Учень читає вірш Миколи Ткача

Слова, слова… Вони в собі всі різні:
тривожні й тихі, радісні й сумні;
є терпеливі, є жорстокі й грізні,
лукаві й чесні, мудрі і смішні.
Не грайся словом. Є святі слова,
Що матері з доріг вертають сина.
Допоки розум і допоки сила.
Знайди те слово – вічне і земне.
За часом час нам світ перестилає.
Минуще все. Лиш слово не мине
і та любов, що смерть долає.

Ведуча

Любов до рідного краю, мови починається з колиски і з маминої пісні. Народні колискові пісні зачаровують надзвичайною ніжністю і простотою. У них материнська ласка і любов, світ добра, краси і справедливості.

Пісня «Смерекова хата» сл. П. Дворського, муз. М. Бакая.

Ведучий

Ну де ще є така чарівна пісня?
Серед яких на світі мов?
То серце від журби неначе стисне,
А то повіє радість і любов.

Ведуча

Пісня українська, Хто не був зачарованим нею?
Вона натхнена, мелодійна,
Безмежна широтою і красою образів.
Пісні лунають над широкими ланами і високими горами.

Пісня «Ніч яка місячна» сл. М. Старицького, муз. М.Лисенка.

Учень

Якщо хочеш, друже, шану всюди мати,
Навчися рідну мову шанувати.
Вона – твоє обличчя, твоя доля.
На це була свята Господня воля.
Ще в давнину признав її весь світ,
Та скнила у неволі тьму століть.
Тепер вона розкута і підмоги
Від нас чекає, щоб звестись на ноги.

Ведучий

До неоціненних скарбів українського фольклору належать казки, прислів'я, загадки. В них відображається багатовікова мудрість народу, її мрії, прагнення. Спробуємо відгадати загадки і вікторини.

Учень читає

а) З однієї ми родини
від Андрія до Ярини.
Як по одному, самі,

ми буваємо німі.
Хоч і маєм різні назви
й добре знаєте всіх нас ви.
Певним станемо рядком –
заговоримо ладком.
Ми – писемності основа.
А без нас ніхто ні слова.
Що це таке? (літери абетки)

б) А відгадайте-но: що я таке?
Всі хочуть, як народиться дитина,
Щоб я було красиве і дзвінке,
бо носить все життя мене людина (ім'я)

в) Слово – це старовинна будова
З гостряками мурованих веж.
Щойно змінити наголос слова
Цим одразу будову замкнеш.
Що це таке? (замок – замок)

г) Цей іменник означає предмет
для зрізання злаків і трави.
Прочитаєш ззаду наперед –
будь-що тисни ним чи сік дави.
Який це іменник? (серп – прес)

(Д. Білоус)

Учень читає вікторини

а) Одна з букв веде себе найскромніше. Вона тиха, м'яка, самостійно нічого не вирішує і не вимовляє ні звука. Її вважають безголосою. А виявляється – це одна з найактивніших букв. Без неї не може в багатьох випадках виявити себе 9 фонем.

Яка це буква? (ь)

б) Які три слова об'єднують 33 букви?
(абетка, алфавіт, азбука)

в) Що означає вираз «дати добро»?
(дозволити)

г) «починати з азів»
(починати з початку, з найпростішого)

д) Від автовокзалу до театру таксі їде 80 хвилин, а від театру до автовокзалу 1 год.20 хв. Чому?
(то одне і теж)

Ведуча

Народ скаже, як зав'яже. А наше слово і ніжне, і героїчне. Воно і на всякі дотепи зугарне. Послухайте гуморески Павла Глазового та смішні веселики.

Учень

Швидкий жених

Молодий мотоцикліст
Летить, як вихор через міст.

Гуркотить мотоциклет,
Як старе корито
А на зустріч старшина
– Стій, – кричить сердито.
– Ви куди так летите?
Спішите в могилу?
– Ні, до загсу везу
Мотю мою милу.
– Що? – питає старшина, –
– Я не бачу Моті.
– Значить випала з сідла
Десь на повороті.

Чудесна бритва

Чоловік як сяде бритись, так і почалося:
– Ну й дере ж клятуща бритва!
Просто рве волосся.
І не витримала жінка: – Це вже ти нечесно.
Я картоплю нею чищу, так бере ж чудесно.

Наші хлопці

Іде вуйко Хрещатиком – приїжджа людина.
Запитує зустрічних:
– А котра година?
Перехожі пробігають, позиркують скоса,
Той рукою відмахнеться, той відверне носа.
А тут раптом двоє негрів
Вийшли з гастрономy.
Один глянув на годинник:
– Зараз чверть на сьому.
Вуйко низько поклонився.
– Дякую, шановні!
Значить, є ще у столиці
Україномовні.

Учень Смішинки – веселики

Що буде в Андріяна?

Гуляючи в дворі, сказав Климко сестрі:
– Ану не будь ледача і розв'яжи задачу.
Степан та Андріян ходили на баштан,
Не довго там були, сім динь собі взяли.
Дві дині з'їв Степан, а решту – Андіян.
Що буде в Андріяна?
Подумай-но як слід.
Сестричка хитрувато поглянула на брата.
– В жаднюги Андріяна болітиме живіт.

Запасливий

Знову мокрі черевики?! –
Сварить Вову мати.
Ти, мабуть, в усіх калюжах

Встигнув побувати?
– Що ви, мамо, – каже Вова, –
Не хвилюйтесь дуже.
Ще й на завтра залишились
Чотири калюжі.

(І.Січовик)

Ведучий

Народ наш веселий, усе помічає,
Усе він побачить й завжди порівняє.
Тому ти подумай, як хочеш сказати
Ніколи не смій просто словом кидати,
Бо слово, як зброя, що може убити,
А рани від слова вже не заживити.

Послухайте афоризми.

Учень читає афоризми

Логічне

а) В житті є логіка сувора
й суворі виміри народні:
як не казав ти правди вчора,
то не повірять і сьогодні.

б) Переконатися пора:
зробивши зло, не жди добра.

в) Дружба – це достатку річ,
Сварка – ворогові свято.
Друзів сто – і мало їх,
Ворог – і один багато.

г) Відчувай у думці кожен порух,
тонко розумій усе навкруг:
той, хто лає, не завжди твій ворог,
той, хто хвалить, не завжди твій друг.

д) Розлютився – ранить наче лезом,
а жалкує – ледь не все життя.
Кажуть так, що гнів – спочатку безум,
потім – каяття.

Ведуча

Народна мова – безмежний океан. Це і пісня, народжена в стародавні часи, співана в радості та горі, передана із уст в уста й від серця й до серця. А яка багата та мелодійна українська народна пісня.

Пісня «Тихо над річкою» сл. С. Черкасенка, муз. П. Батюка.

Ведучий

Мова – це показник культури людини. Недаремно говорять: «Заговори, щоб я тебе побачив». Зречення рідної мови веде до самознищення особистості.

Учень

Учися, мій друже,

відмінником будь,
люби і поля, і діброви!
І де б ти не був, де б не жив, – не забудь своєї української мови.

Ведуча Упізнай твір.

Назвати автора і твір.

Інсценізація уривку з «Лісової пісні» Лесі Українки.

Лісовик хоче щось відмовити, але виходить Лукаш із сопілкою.

Лісовик і Мавка ховаються.

Лукаш хоче надрізати ножем березу, щоб сточити сік. Мавка кидається і хапає його за руку.

М а в к а
Не руш! не руш! не ріж! не убивай!
Л у к а ш
Та що ти, дівчино? Чи я розбійник?
Я тільки хтів собі вточити соку
з берези.
М а в к а
Не точи! Се кров її.
Не пий же крові з сестроньки моєї!
Л у к а ш
Березу ти сестрою називаєш?
Хто ж ти така?
М а в к а
Я – Мавка лісова.
Л у к а ш
(не так здивовано, як уважно придивляється до неї)
А, от ти хто! Я від старих людей
про мавок чув не раз, але ще зроду
не бачив сам.
М а в к а
А бачити хотів?
Л у к а ш
Чому ж би ні?.. Що ж, ти зовсім така,
як дівчина... ба ні, хутчій як панна,
бо й руки білі, і сама тоненька,
і якось так убрана не по-наськи...
А чом же в тебе очі не зелені?
(Придивляється).
Та ні, тепер зелені... а були,
як небо, сині... О! тепер вже сиві,
як тая хмара... ні, здається, чорні
чи, може, карі... ти таки дивна!
М а в к а
(усміхаючись)
Чи гарна ж я тобі?
Л у к а ш

(соромлячись)
Хіба я знаю?
М а в к а
(сміючись)
А хто ж те знає?
Л у к а ш
(зовсім засоромлений)
Ет, таке питаєш!..
М а в к а
(щиро дивуючись)
Чому ж сього не можна запитати?
Он бачиш, там питає дика рожа:
"Чи я хороша?"
А ясень їй киває в верховітті:
"Найкраща в світі!"
Л у к а ш
А я й не знав, що в них така розмова.
Я думав – дерево німе, та й годі.
М а в к а
Німого в лісі в нас нема нічого.
Л у к а ш
Чи то ти все отак сидиш у лісі?
М а в к а
Я зроду не виходила ще з нього.
Л у к а ш
А ти давно живеш на світі?
М а в к а
Справді,
ніколи я не думала про те...
(Задумується).
Мені здається, що жила я завжди...
Л у к а ш
І все така була, як от тепер?
М а в к а
Здається, все така...
Л у к а ш
А хто ж твій рід?
чи ти його зовсім не маєш?
М а в к а
Маю.
Є Лісовик, я зву його "дідусю",
а він мене – "дитинко" або "доню".
Л у к а ш
То хто ж він – дід чи батько?
М а в к а
Я не знаю.
Хіба не все одно?

Л у к а ш
(сміється)
Ну та й чудні ви
отут у лісі! Хто ж тобі тут мати,
чи баба, чи вже як у вас зовуть?
М а в к а
Мені здається часом, що верба,
ота стара, сухенька, то – матуся.
Вона мене на зиму прийняла
і порохном м'якеньким устелила
для мене ложе.
Л у к а ш
Там ти й зимувала?
А що ж ти там робила цілу зиму?
М а в к а
Нічого. Спала. Хто ж зимою робить?
Спить озеро, спить ліс і очерет.
Верба рипіла все: "Засни, засни..."
І снилися мені все білі сни:
на сріблі сяли ясні самоцвіти,
стелилися незнані трави, квіти,
блискучі, білі... Тихі, ніжні зорі
спадали з неба – білі, непрозорі –
і клалися в намети... Біло, чисто
попід наметами. Ясне намисто
з кришталю грає і ряхтить усюди...
Я спала. Дихали так вільно груди.
По білих снах рожевії гадки
легенькі гаптували мережки,
і мрії ткались золото-блакитні,
спокійні, тихі, не такі, як літні...
Л у к а ш
(заслухавшись)
Як ти говориш...
М а в к а
Чи тобі так добре?
Лукаш потакує головою.
Твоя сопілка має кращу мову.
Заграй мені, а я поколишуся.

Мавка сплітає довге віття на березі, сідає в нього і гойдається тихо, мов у колисці. Лукаш грає соло мелодії № 6, 7 і 8, прихилившись до дуба, і не зводить очей з Мавки. Лукаш грає веснянки. Мавка, слухаючи, мимоволі озивається тихесенько на голос мелодії .№ 8, і Лукаш їй приграє вдруге мелодію № 8. Спів і гра в унісон.

М а в к а

Як солодко грає,
як глибоко крає,
розтинає білі груди, серденько виймає!

Учень зачитує уривок з повісті «Зачарована Десна» Олександра Довженка

Але більше за все в світі любив я музику. Коли б спитав мене хто-небудь, яку я музику любив у ранньому дитинстві, який інструмент, яких музик, я б сказав, що більше за все я любив слухати клепання коси. Коли тихого вечора, десь перед Петром і Павлом, починав наш батько клепати косу під хатою в саду, ото й була для мене найчарівніша музика. Я любив її так і так жадав, як хіба янголи жадають церковного дзвону на Пасху, прости Господи за порівняння. Часом і досі ще здається мені, що й зараз поклепай хто-небудь косу під моїм вікном, я зразу помовчав би, подобрішав і кинувсь до роботи. Високий чистий дзвін коси передвіщав мені радість і втіху – косовицю. Я пам'ятаю його з самого малечку.

Учень зачитує уривок з роману у віршах «Маруся Чурай» Ліни Костенко.

… Ми з вами люди різного коша.
Ця дівчина не просто так, Маруся.
Це – голос наш. Це – пісня. Це – душа.

Коли в похід виходила батава, –
Її піснями плакала Полтава.
Що нам було потрібно на війні?
Шаблі, знамена і її пісні.

Звитяги наші, муки і руїни
безсмертні будуть у її словах.
Вона ж була як голос України,
що клекотів у наших корогвах!

А ви тепер шукаєте їй кару.
Вона ж стоїть німа од самоти.
Людей такого рідкісного дару
хоч трохи, люди, треба берегти!

Важкий закон. І я його не зрушу.
До цього болю що іще додам?
Вона піснями виспівала душу.
Вона пісні ці залишає нам.

Ще тільки вирок – і скінчиться справа.
І славний рід скінчиться – Чураї.
А як тоді співатиме Полтава?
Чи сльози не душитимуть її?

Учень Не цурайтесь мови, люди
Рідного джерельця.
Хай вона струмочком буде,

Хай дійде до серця,
Хай вона в піснях лунає
Кожен день і в свято,
Соловейком хай співає
В українській хаті.
Бо ж така багата
Українська мова,
Неповторна і крилата,
і така чудова!
І цвіте у ній кохання,
Рушники з квітками,
Мрії наші і бажання,
Верби над ставками.
Не цурайтесь, люди мови,
Не цурайтесь роду,
Як загасне рідне слово,
Не буде народу.

Пісня «Мова єднання» сл. і муз. Олега Самойдюка

Список використаних джерел

1. Білоус Д. Диво калинове. – К.: Веселка, 1988.
2. Глазовий П. Гуморески.
3. Довженко О. Кіноповісті. Оповідання. – К.: Наукова думка, 1986 - с.443.
4. Костенко Л. Маруся Чурай. – К.: 1979.
5. Павличко Д. Відлуння десятиліть.- К.: 2005.
6. Леся Українка. Лісова пісня.- К.: Веселка, 1989 – 23-246.
7. Вірші Ткача М., Рильського М. Лупія О., Коваленко І., Січовика І., Слєпцова В.

Микола Пимоненко Українська ніч

Стець Ольга Михайлівна, викладач української мови та літератури
Міжрегіонального вищого професійного училища
автомобільного транспорту та будівництва м.Львова

Літературно-музична подорож «Шляхами рідного слова»

Анотація

Ідея: активізувати почуття національної гідності учнівської молоді ПТНЗ шляхом проведення навчально-виховного заходу нетрадиційної форми – літературно-музичної подорожі «Шляхами рідного слова», створити ситуацію успіху для учнів із різним рівнем сформованості особистісних якостей, розкрити творчий потенціал, викликати зацікавлення рідним словом як способом самоідентифікації.

Мета заходу:

дидактична: поглибити знання учнів з української мови, з'ясувати етапи її розвитку та простежити історію виникнення української писемності;
ознайомити з діяльністю слов'янських просвітителів – Кирила і Мефодія та видатного давньоруського письменника Нестора Літописця;

розвивальна: сприяти вдосконаленню культури мовлення й мистецтва красномовства, формуванню мистецьких смаків;

виховна: виховувати пошану до рідного слова, свого народу та українських звичаїв; активізувати почуття національної гідності.

Новизна роботи полягає в реалізації особистісно-орієнтованого, діяльнісного та інтегрованого підходів у підготовці та проведенні заходу, розробленні авторського сценарію виховного заходу.

Практичне значення – у проведенні загальноучилищного заходу – літературно-музичної подорожі «Шляхами рідного слова» в контексті реалізації національно-патріотичного виховання у Міжрегіональному вищому професійному училищі автомобільного транспорту та будівництва м.Львова, сприянні самореалізації особистостей через партнерську взаємодію викладача та учнів, підготовці методичних рекомендацій для педагогів ПТНЗ щодо проведення навчально-виховних заходів.

Засоби навчання і виховання: мультимедійний проектор з відповідною апаратурою, екран, плакати з висловлюваннями про мову, символи України, друковані видання («Кобзар» Т.Шевченка, «Енеїда» І.Котляревського), реквізити для інсценізації драматичного уривка з п'єси «Назар Стодоля» Т.Шевченка; відеоролики про Кирила і Мефодія, Нестора Літописця, про відгуки іноземців щодо захоплення українською мовою, про Україну та Майдан, мультимедійна презентація (електронні ресурси, створені учнями за допомогою технології проектів).

Методи навчання і виховання (за різними класифікаціями**):** когнітивно-пошукові, модульно-розвивальні, інформаційно-комунікативні, демонстраційні, метод спостереження й аналізу мовних та історичних явищ, метод «сценарна рольова гра».

Епіграф:

«Рідна мова дається народові Богом,
чужа – людьми, її приносять на вістрі ворожих списів.»

Василь Захарченко

Вступне слово викладача
(Прийом позитивного налаштування і мотивації)

Вітаю усіх шанувальників рідного слова та поціновувачів українських звичаїв! Запрошую Вас у літературно-музичну подорож «Шляхами рідного слова».

Відчуйте красу і милозвучність українського слова, проживіть тернистий шлях нашої мови, згадайте, хто ми? «Чиї сини?Яких батьків?»! Пам'ятайте : «Рідна мова дається народові Богом, чужа – людьми, її приносять на вістрі ворожих списів.»

Шляхами рідного слова Ви помандруєте з трьома провідниками…Тож цікавої, бентежної і незабутньої Вам подорожі!

На фоні тихої музики

Провідник І

Спочатку було Слово…
Крізь темряву й хаос
Воно, як вічне диво,
Над світом піднялось.
І стало Слово світлом
Посеред ночі й тьми.
У слові все розквітло,
Із Слова вийшли – ми.

Провідник ІІ

Здрастуй, Слово,
Українська Мово!
Здрастуй на межі тисячоліть!
Квітни калиново й барвінково,
Запашна вічнозелена віть!..

Провідник ІІІ

Слово – брила, слово – крила, диво,
У незнане зоряне політ.
Через мову щиро і правдиво
Одкривається нам білий світ…

Провідник І

Найцінніший та найбільший скарб, що дав Господь людині, – це Слово. Ніхто із земних істот не володіє словом, тільки людина. Мова – це найдорожчий Божий дар. Митрополит Василь Липківський сказав: "… наша рідна мова дасть нам розуміння Слова Божого… І по Його голосу ми потрапимо на певний шлях до Нього".

Провідник ІІ

«Словом можна вбити й оживити, поранити і вилікувати, посіяти тривогу й безнадію, розсіяти сумнів і засмутити, викликати усмішку і сльози, породити віру в людину і заронити зневіру, надихнути на працю …»

Вірш В.Симоненка «Моя мова»

Все в тобі з'єдналося, злилося –
Як і поміститися в одній! –
Шепіт зачарований колосся,
Поклик із катами на двобій.

Ти даєш поету дужі крила,
Що підносять правду в вишину,
Вченому ти лагідно відкрила
Мудрості людської глибину.

І тобі рости й не в'януть зроду,
Квітувать в поемах і віршах,
Бо в тобі – великого народу
Ніжна і замріяна душа.

Пісня «Україна – це ти» (слова Тіни Кароль, Миколи Бровченка, музика Тіни Кароль)

Моє ім'я – Батьківщина
Лелеки легке крило.
Моє ім'я – Україна
І сонечка тепло.
Моє ім'я – Вишиванка,
Я – хрестик на полотні.
Моє ім'я – Синє Небо,
Я – сонях малий під ним.

Приспів:
Татові слова:
Україна − це я!
Мамині пісні,
Україна − це ти!

Моє ім'я − Степ широкий,
Моє ім'я − Хліба смак,
Останній шкільний дзвіночок,
Над сивим Дніпром туман.
Моє ім'я − то Надія,
Моє ім'я − то Любов,
Моє ім'я − Чиста Мрія,
І віра, що з нами Бог!

Приспів. (2)

Моє ім'я − Колискова...
Моє ім'я − то є Воля...
Моє ім'я − то Родина...
Моє ім'я − Добре Слово,
Що збереже цей світ!

Приспів.
Україна − це ти!..

Провідник І. Упродовж кількох століть український народ привчали до думки про «вторинність» української мови, ретельно приховуючи від нас величезний масив української писемності, історії та культури, яка сягає глибокої давнини і нараховує багато тисячоліть.

Провідник ІІ. На давності української мови наголошували вітчизняні та зарубіжні учені: Павел Шафарик, Михайло Красуський, Олексій Шахматов, Агатангел Кримський та інші.

Провідник ІІІ. Ще 1879 р. польський вчений-лінгвіст Михайло Красуський у своїй праці «Давність української мови» наголошував, що українська мова давніша за всі слов'янські й навіть від санскриту, грецької та латинської мов.

Провідник І. Про давність української мови свідчать і фольклорні твори, особливо календарно-обрядові пісні. Українські мовознавці стверджували, що пісня «Ой у гаю, при Дунаю» існувала в Україні вже у І тисячолітті до н.е.

Пісня «Ой у гаю, при Дунаю» *(українська народна пісня)*

Ой у гаю, при Дунаю
Соловей щебече.
Він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Ой тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Соловей щебече.
Він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Ой у гаю, при Дунаю
Там музика грає.
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мій гуляє.

Ой тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Там музика грає.
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мий гуляє.

Ой у гаю, при Дунаю
Стою самотою.
Плачу, тужу, ще й ридаю
Милий за тобою.

Ой тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Соловей щебече.
Він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Вірш М.Лещенка «О слово рідне!»

О слово рідне! Пращура молитво!
Громи Перуна, Велеса поля!
Софія Київська - творіння Ярослава -
Слов'яномовна праведна земля.

В мені, в тобі Бояна віщим співом
Воно живе, здолавши тьму віків,
Воно Мстиславича Романа голос
І ратний клич Данилових полків.

О слово рідне! України слава,
Богдана мудрість і Тараса заповіт.
І гул століть, і сьогодення гомін
В тобі злились, як духу моноліт.

О слово рідне! Мудре і прадавнє,
Ти виросло з могутньої землі!
Тебе валуєви жорстоко розпинали,
А ти возносилось і не корилось - ні!

О слово рідне! Подарунок мами!
І пісня ніжна, і розрада нам!
Я всім на світі поділюся з вами,
Та слова рідного нікому не віддам.

Провідник II

Звернімося до історії української писемності.

Слово «писемність» має два значення. Перше – це система графічних знаків. Друге – це сукупність писемних, літературних пам'яток якого-небудь народу.

Провідник III

До письма людство йшло довго й складно. Досить згадати написи в печерах Кам'яної Могили (біля Мелітополя), яким близько десяти тисяч років. Відомі також написи з часів Трипільської культури (IV–II тисячоліття до нашої ери), зроблені на стінках глеків.

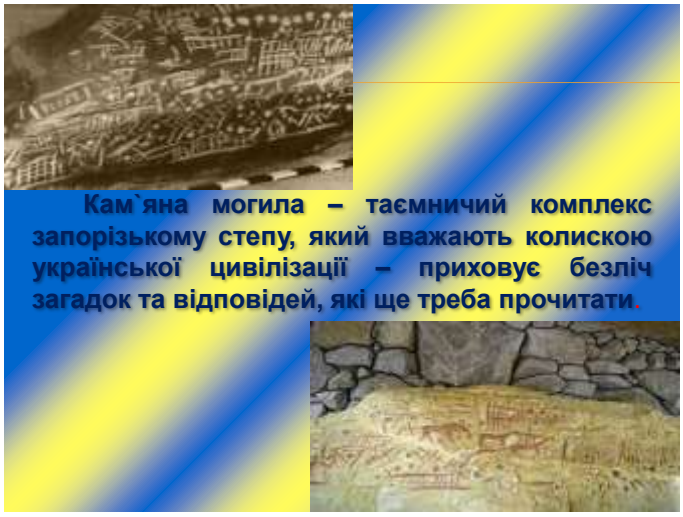

Провідник I

Своєрідним письмом у наших далеких предків ще до прийняття християнства були й узори на писанках, і переплетені торочки на скатерках, хустках, і вишиті візерунки на сорочках та рушниках. Усе це мало своє значення, усе це читалося й розумілося.

Провідник II. Перший історик давньої слов’янської писемності болгарський книжник і учений Храбр, який жив у X столітті, у книзі «Сказання про письмена» розповідає про два етапи розвитку слов’янського письма. Але це письмо не було пристосоване до слов’янської мови.

Провідник III. У «Житії Костянтина» розповідається, що Кирило ще до 863 року, коли він разом із братом Мефодієм уклав слов'янську азбуку, знайшов у місті Херсонес (біля м. Севастополь) Євангелію і Псалтир, «руськими письменами писані».

Провідник І. Дослідники вважають, що слов’яни мали примітивне письмо ще в першій половині І тисячоліття. Але, на жаль, ніяких писемних пам’яток з тих часів до нас не дійшло. Визначними просвітителями слов’ян стали брати Кирило та Мефодій, які створили алфавіт.

І Відео про Кирила і Мефодія

Провідник ІІ. У День писемності, 9 листопада, за православним календарем вшановують пам'ять Преподобного Нестора Літописця. Він був послідовником братів Кирила та Мефодія – творців слов'янської писемності. Нестора називають Літописцем. Його можна називати письменником та істориком, батьком усієї нашої історії та словесності.

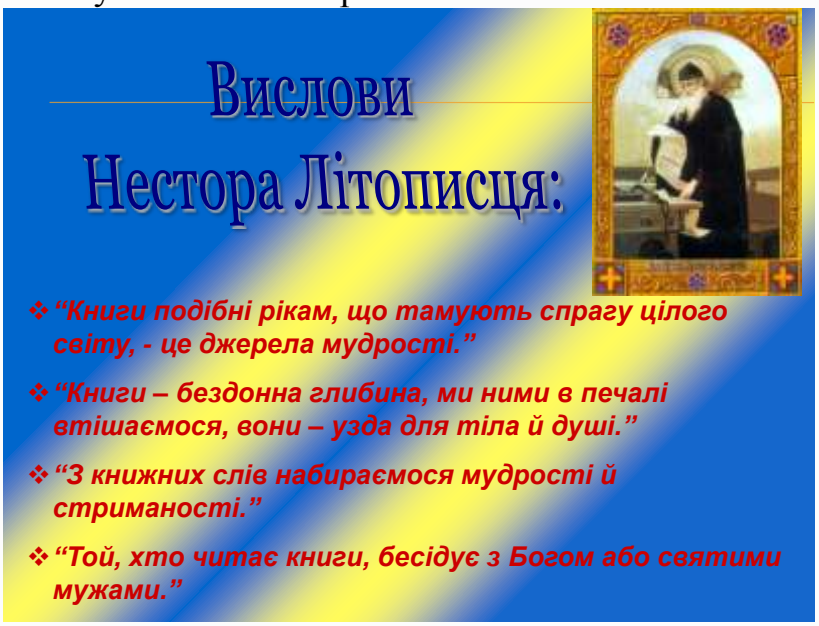

ІІ Відео про Нестора Літописця

Провідник ІІІ. У Київській Русі книги цінувалися, як рідкісні скарби. Мати декілька книг означало володіти цілим багатством. «Повість минулих літ» називає книги «ріками, які наповнюють всесвіт мудрістю незмірної глибини». «Якщо старанно пошукати в книгах мудрості, – зазначав літописець Нестор, – то знайдеш користь душі своїй».

Провідник І. У різні періоди українська літературна мова поєднувала в собі елементи давньоруської писемної, українсько-білоруської, слов’яно-української, староукраїнської («простої мови»), церковнослов’янської мови.

Провідник ІІ. Інтенсивне формування нової української мови дослідники відносять до другої половини XVIII – XIX століть.

Провідник III. Вперше українську народну мову було піднесено до рівня літературної наприкінці XVШ століття з виходом у 1798 році першого видання «Енеїди» Івана Котляревського, який вважається зачинателем нової української літературної мови.

Провідник I. 1840 року у книзі «Кобзар» Т.Г.Шевченко своїм величезним талантом розкрив невичерпні багатства народної мови, осягнув її і, як ніхто, розкрив чудову, чарівну музику українського слова, відтворив і зберіг глибоку мудрість українського народу.

Провідник II. Зараз до вашої уваги пропонуємо уривок з драми Т.Шевченка «Назар Стодоля».

(Інсценізація драматичного уривка)

Уривок з п'єси Т.Шевченка «Назар Стодоля»

Хома, Галя, Назар, Гнат, свати, гурт дівчат і хлопців

Галя (радісно)

– Приїхали, приїхали!

Хома (злякано)

– Оце ж як ти мене злякала! Піди у свою кімнату та прийдеш, як кликну.

Галя

– Чого у кімнату? Я тут зостанусь, ніхто не побачить.

Хома

– Незвичайно: закон не велить.

Галя

– Ну, так я піду. (Йде)

(Хома поважно сідає за стіл. За дверима стукають три рази. Входять два свати з хлібом і, низько кланяючись господарю,кладуть хліб на стіл.)

Свати

– Дай, Боже, вечір добрий, вельможний пане!

Хома

– Добривечір і вам. (Дає знак свату. Той кланяється. Хома шепче йому на вухо і потім продовжує.) – Добривечір, люди добрі! Просимо сідати; будьте гостями. А відкіля се вас Бог несе? Може, ви охотники які? Може, рибалки або, може, вольнії козаки?

Свати (тихо покашлюючи)

I – I рибалки, і вольнії козаки. Ми люди німецькії, ідемо з землі турецької. Раз дома у нашій землі випала пороша. Я й кажу товаришу: «Що нам дивиться на погоду? Ходім лишень шукати звіриного сліду». От і пішли.

II – Ходили-ходили, нічого не знайшли. Аж гульк – назустріч нам іде князь, підніма угору плечі і говорить нам такії речі: «Ей ви, охотники, ловці-молодці! Будьте ласкаві, покажіте дружбу. Трапилась мені куниця-красна дівиця; не їм, не п'ю і не сплю від того часу, а все думаю, як би її достати. Поможіть мені її піймати».

III – Пішли ми по слідам, по всім городам, по усіх усюдах, і у Німеччину, і у Туреччину; всі царства й государства пройшли, а все куниці не знайшли. От ми і кажемо князю: «Що за диво та звірюка? Хіба де кращої нема? Ходім другої шукати».

І – Так де тобі! Наш князь і слухати не хоче. «Де вже, каже, я не з'їздив, в яких царствах, в яких государствах не бував, а такої куниці, сиріч красної дівиці, не видав. Ми, ловці-молодці,сьогодні вранці встали і таки на слід напали».

ІІ – Певно, що звір наш пішов у двір ваш, а з двору в хату та й сів у кімнату; тут і мусимо піймати.

ІІІ – Тут застряла наша куниця, в вашій хаті красная дівиця. Оце ж нашому слову кінець, а ви дайте ділу вінець.

І – Кажіть же ділом, чи оддасте, чи нехай ще підросте?

Хома (солодкаво)

– Що за напасть така! Відкіля се ви біду таку накликаєте! Галю! чи чуєш? Галю! порай же, будь ласкава, що мені робити з оцими ловцями-молодцями.

(Галя виходить на середину світлиці, зупиняється і, сором'язливо потупивши очі, перебирає пальцями запаску.)

Хома

– Бачите ви, ловці-молодці, чого ви натворили? Мене старого з дочкою пристидили!.. Гай-гай! Так ось же що ми зробимо: хліб святий приймаємо, доброго слова не цураємся, а за те, щоб ви нас не лякали, буцім ми передержуємо куницю, або красну дівицю, вас пов'яжемо. Ну, годі ж тобі; дочко, посупившись стояти; чи нема в тебе чим сих ловців-молодців пов'язати? Чуєш-бо, Галю? А може, рушників нема? Може, нічого не придбала?

(Галя виходить в свою світлицю і повільно повертається, несучи на срібному підносі два вишиті рушники і кладе на хліб, принесений сватами; потім підходить до батька й низько кланяється й цілує руку; потім бере піднос з рушниками и підносить сватам – спершу одному, потім другому. Свати, взявши рушники, кланяються Хомі.)

Сват

– Спасибі ж батькові, що свою дитину рано будив і усякому добру учив. Спасибі й тобі, дівко, що рано вставала, тонку пряжу пряла, придане придбала.

(Галя бере рушники й перев'язує через плече одному й другому, потім відходить і боязко дивиться на двері.)

Хома (до Галі)

– Догадався, догадався! Ти хочеш і князя зв'язати. Нехай завтра обоє його зв'яжемо. Бач, мабуть, злякався, що не показався. Стривай, попадешся, не втечеш!

Сват

– Він і сам прилетить, як зачує, що так похваляєтесь.

Хома

– Ну, поки вже долетить, нам нічого ждати. Просимо сідати. Що там є, поїмо; що дадуть, поп'ємо та побалакаємо дещо. А тимчасом ти, Галю, не гуляй, в корт меду наливай та гостям піднеси хліба-солі, проси з привітом і з ласкою.

(Свати чинно сідають за стіл. Галя приймає від батька чарку й пляшку й підносить старшому свату. Сват не приймає.)

Сват

– Ми вам такої халепи натворили, що боїмося, щоб ви нас не потруїли... Призволяйтесь самі. (Кланяється.)

(Галя, поглядаючи на батька боязко й стидливо, підносить до губ й подає свату.)

Сват (підняв чару)

– Тепера так? Пошли ж, боже, нашим молодим щастя, і багатства, і доброго здоров'я, щоб і внуків женити, і правнуків дождати...

(Свата перериває хор під вікнами. Всі слухають уважно. Хома досадно покручує вуса; Галя весело підглядає у вікно. Сват закінчення пісні повторює)

– Гарно співають наші козаки!

Хома (до Галі, з серцем)

– Я ж тобі наказував, щоб нікого не пускали! Задумалась, забула!

(Заходить Назар з молодими козаками.)

Назар

– Дай, боже, вечір добрий! Помагай-бі вам на все добре!

(Всі козаки повторюють те ж. Назар, не знімаючи шапки, з жахом зупиняється; дивиться то на гостей, то на Галю.) (Всі мовчать.)

Хома (несміливо)

– Спасибі, спасибі... Милості просимо. Просимо сідати,

(Мовчання продовжується. Галя, посміхаючись, потайки заглядаючи на Назара.)

Назар

– Сядемо, сядемо, аби було де: ми гості непрохані. Може, помішали; дак ми і підемо, відкіля прийшли. (Дивиться на сватів.) Так бач, через що полковник послав мене з грамотами в Гуляй -Поле! (Глядячи на Галю.) Весело, весело! Наливай швидше горілки, і я вип'ю за твоє здоров'я! Не лякайся, не лякайся, наливай.

(Галя з жахом випускає піднос й пляшку.)

Хома(зі злістю)

– Хто сміє знущаться над моєю дочкою?

Назар

– Я! Хіба не бачиш? Я, Назар Стодоля! Той самий, за кого ти вчора обіщав видать дочку свою, той самий, якого ти знав ще з тієї пори, як він тебе вирвав із-під ножа гайдамаки! Згадай іще, що я той самий, хто й самому гетьману не дасть себе на посміх! Пізнав?

Хома

– Пізнав. (Байдуже.) Що далі?

Галя

– Хіба ж не ти прислав?

Хома

– Мовчи! Геть собі!

Назар

(зупиняє Галю)

– Стривай, стій тут! І тебе обманюють?

Хома

– Не обманюю, а так як батько велю. Вона просватана за чигиринського полковника.

Назар *(з презирством)*

- Полковника! Учора була моя, сьогодні полковникова, а завтра чия буде? Чуєш, Галю?

Галя (падаючи на руки Назару)

– Чую! О, чом мені не позакладало!

Сват

– Осмілююсь доложить...

Назар

– Мовчи, поганець!

Хома

– Віддай мені дочку мою.(Боязко підходить до Назара.)

Назар

– Геть, Юда!

Хома(з жахом)

– Прохор, Максим, Іван, Стехо! Гей, хто там є? Возьміть його, харцизяку, він уб'є мене!

Назар

– Галю! серце моє! Промов мені хоть одне слово: ти не знала – за кого? Скажи: не знала?

Галя(опритомніла)

– Не знала, їй-богу, не знала!

Назар(до Хоми)

– Чи чуєш ти?

Хома

– Не чую; я оглух!

Назар(до гостей)

– Люди добрі, коли ви не оглухли, так послухайте. Він мене називав своїм сином, а я його своїм батьком. Де ж його правда? Чи чесний же він чоловік? (Гості мовчать.)

Гнат (підходить до Назара)

– Він не чоловік. Кинь його: таке ледащо не стоїть путнього слова!

(Бере його за руку.)

Назар

– Стривай! Ні, він чоловік, він називав мене сином. (до Хоми.) Правда?

Хома

- Не тобі вчити, як мені кого називати. Я її батько, а не твій: так у моїй волі оддать її за кого схочу.

Назар

– А як же вона не захоче, тоді що?

Хома

– Я заставлю.

Назар

– Чи можна ж кого заставить утопиться або повіситься? Хіба ти бог, що маєш силу чудеса творить Хіба ти диявол, коли ти не маєш жалю до рідної своєї дитини? Ти бачиш, у неї є серце, і їй замість його кладеш каменюку. Слухай: і ти ж колись був молодим, і ти ж мав коли-небудь радість і горе. Скажи, що чуло, що казало твоє серце, коли тобою кепкували?

Хома

– Го-во-ри!

Назар (з презирством)

– Так ти глузуєш надо мною! Хіба я не стопчу тебе, як жабу? Брехун?

(Швидко підходить до нього і хапає його за горло.)

Галя (схопивши руку Назара)

– Що ти робиш?

(Назар мовчки опускає руки.)

Хома (підбігає до сватів)

– Ви бачили? Хотів мене задушити!

(Свати мовчать.)

Гнат (до Назара)

– Ми не так розплатимося іншим часом. Ходім з сього базару.

Назар

– Не піду! Мене відсіль ноги не винесуть.

Гнат

– Ну, так торгуйсь. Може, дешевше уступлять.

Галя

– Боже мій, Боже мій! Вони знущаються надо мною!

Хома

– Не знущаються, а торгуються.

Гнат

– Годі, брате; ходім: ми опізнились.

Назар

– Стривай, не опізнились. (Підходить до Хоми). Прости мене, я згарячу забувся. Ти добрий чоловік. Прости, тільки не кажи, що вона не моя, не кажи! Дивись: я гетьману ніколи не кланявсь. (Падає на коліна.) Нехай старости з своїм хлібом йдуть додому. Христом-Богом молю, не занапасти її, бідної!

Гнат (швидко підбігає до Назара)

– Кого ти просиш? Кому кланяєшся? Перед ким падаєш? Я на тебе після сього й дивиться не хочу: прощай!.. (Хоче піти.)

Назар (стримує його)

– Постій, дай ще слово скажу.

Галя (обнімаючи ноги батька)

– Ви покійній матері, як вона умирала, біля домовини обіщали мене видать за Назара. Що ж ви робите? Чим я вас прогнівила? Хіба ж я не дочка ваша?

Назар

– Камінь! Залізо! Ти огню хочеш! Буде огонь, буде! (Галі) Бідна, бідна! В тебе нема батька, в тебе кат єсть! Бідненька, серденько моє! А я ще бідніший тебе: у мене й ката нема! Прощай, моє серце, прощай!

Назар (до сватів)

– Розкажіть полковнику, що бачили і що чули. Скажіть, що його молода при ваших очах цілувалась зо мною. (Галя обнімає його.) Бачите, бачите! Прощай же, моє серце! Я знаю, що мені робить. Прощай!

Гнат

– Останній раз говорю: оддаси Галю за Назара чи ні?

Хома

– Ні!

Гнат

(Замірившись шаблею.)

Хома

– Стривай. Ти знаєш наш закон козацький, то..

Гнат

– Що мене живого поховають з тобою? Знаю. (До челяді.) Копайте яму. (Цілить пістолем.)

Хома

– В'яжіть його!

(Вбігає Назар)

Назар

– О доле моя! Серце моє!

Гнат

– Копайте яму! (до Хоми, прицілившись.) Лукавий чоловіче, за що без сповіді ти себе губиш і мене з собою? Прощайсь з білим світом, молись богу.

Назар

– Стривай!

Галя (до Гната)

– Стривай!

Назар

– Пусти його, не варт він того. Не напасти душі своєї. (До Хоми.) Іди, лукавий чоловіче, іди, куди знаєш, я чужої крові не бажаю. Іди собі!

Хома (падає перед Назаром)

– Назаре! сину! не прощай! (Падає до ніг плаче.) О, я лукавий, лукавий! О, я грішний!.. Дочко, доле моя! (Знову плаче.) Боже мій, Боже мій!

Назар (підводить його)

– Устань, молися богу, грішний. Коли прощають люди, то Бог милостивіший за нас.

Хома (вставши, утирає сльози)

– О сльози, сльози! Чом ви перше не лилися? Бери моє добро, бери мою Галю, бери все моє! Галю! Назаре! Обніміться, діточки мої. Я хоч і грішний, а все-таки батько. (Назар і Галя обнімаються.)

– Боже вас благослови!

Провідник III

Шлях розвитку нашої мови – це тернистий шлях боротьби. Дуже багато жорстоких заборон пережила наша мова, але мужньо витримала всі знущання.

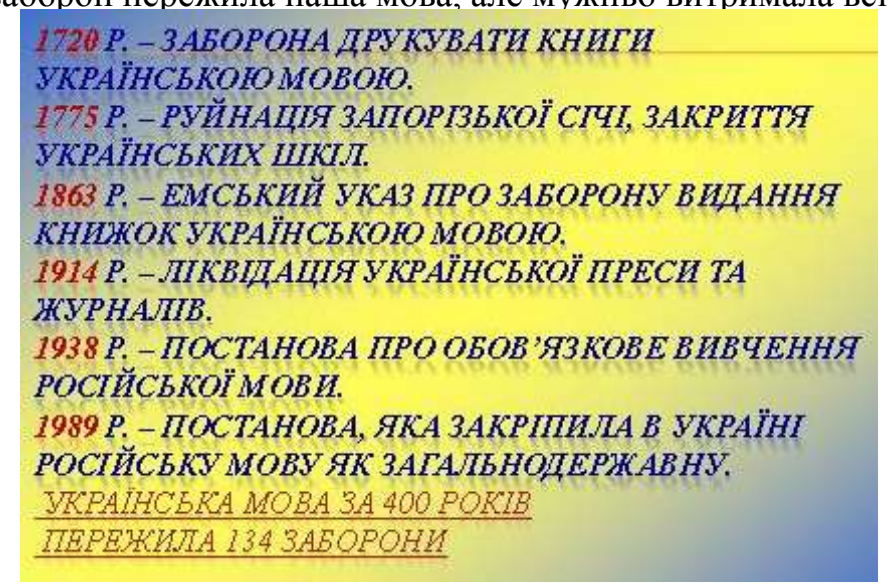

Провідник І

О мово рідна ! Ти все стерпіла і ожила, Тебе топтала нечисть «рідна», На посміховисько вела. Тебе міняли щогодини, На мак, на джинси, самогон, А ти стояла, мов калина, Біля поламаних церков…

Пісня «Не встидайся, то твоя земля» *(слова та музика О.Пономарьова)* ***(супровід – відеоролик проУкраїну)***

На твоїх джинсах американський прапор,
На твоїй майці – канадське кленове листя,
У твоїх очах видно тільки одне питання,
Хто мені скаже, чому я тут народився.

Не твоя вина, що ти батька свого син.
А твоя біда – не вміти бути ним.

Не стидайся, то твоя земля,
Не стидайся,то Україна.
Добре там є, де нас нема,
Стань для батька нормальним сином.

Ти знову купиш струйові німецькі шузи,
Твої вуха давно вже звикли до чужої музики,
На твоїх губах застигла гримаса болю,
Чому я тут ще – я хочу давно на волю!

Не твоя вина, що ти батька свого син.
А твоя біда – не вміти бути ним.

Не стидайся, то твоя земля,
Не стидайся, то Україна,
Добре там є, де нас нема,
Стань для батька нормальним сином.

Провідник ІІ

Українська мова доби незалежності – це мова наших батьків і дідів, яку ми маємо повернути з історичних глибин нашої пам’яті. Необхідно вивчати рідну мову. Ми повинні заглибитися у розуміння кожного слова, бо саме слово є оселею духу... Українська мова доби незалежності – це людинотворча мова.

Провідник ІІІ

Українська мова вивчається у школах та вишах США, Канади, Франції, Польщі, Чехії та інших держав. Вона є однією з робочих мов ООН, а в Римі з 1989 року існує Міжнародна асоціація україністів.

(супровід – відеоролик про Україну і Майдан)

Гумореска П.Глазового «Кухлик»

Дід приїхав із села,
Ходить по столиці.
Має гроші – не мина
Жодної крамниці.
Попросив він:

– Покажіть
Кухлик той, що з краю.
Продавщиця:
– Што? Чєво?
Я нє панімаю.
– Кухлик, люба, покажіть,
Той, що збоку смужка.
– Да какой же кулік здєсь,
Єслі ето кружка!
Дід у руки кухлик взяв
І насупив брови:
– В Україні живете
Й не знаєте мови…
Продавщиця теж була
Гостра та бідова.
– У мєня єсть свій язик,
Ні к чєму мнє мова.
І сказав їй мудрий дід:
– Цим пишатися не слід,
Бо така сама біда
В моєї корови:
Має, бідна, язика
– І не знає мови!

Провідник І

Українці сходу й півдня практично повністю позбавлені українського слова. Хоча поза межами України наша мова в усній формі поширена у багатьох країнах. Чому українська мова цікавить всіх, крім нас – прямих її нащадків?

ІІІ Відео про різні національності

Провідник ІІ

Мова – це серце нації і душа народу. Кожен народ має свою мову і прославляє її. Українські землі перетерпіли багато битв, українці пролили багато крові, боронячи нашу Батьківщину. Українська мова є міцною духовною зброєю українців, яка об'єднує народ та надає сили для подолання російського агресора сьогодні.

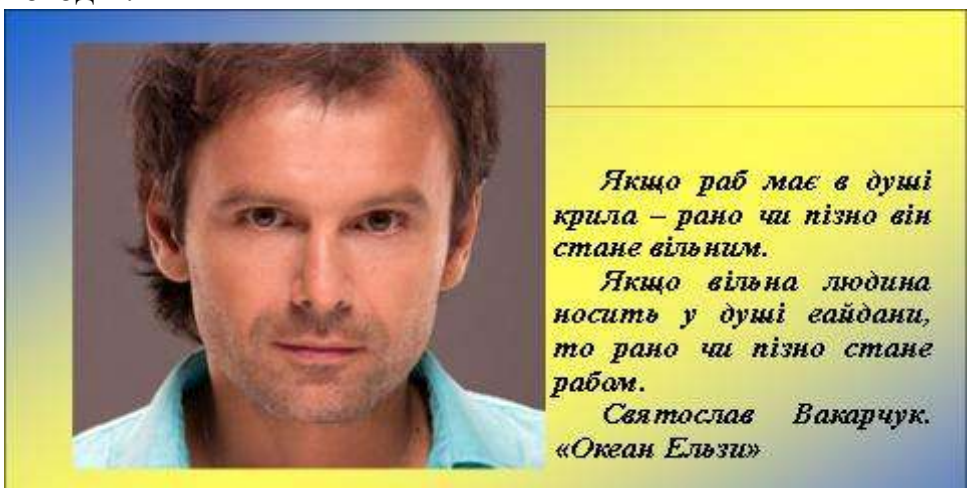

Провідник І

Першу умову, яку поставив Кремль як ультиматум, коли почав війну у XXI столітті, – це скасування єдиної державної української мови. Коли потрапляють в полон наші україномовні герої, наші бійці, їх катують набагато жорстокіше. Ті, хто розмовляє українською мовою на окупованих територіях, потрапляють у розстрільні списки.

Провідник ІІ

Коли сьогодні з важкої артилерії, з танків б'ють в наше серце, в нашу мову, коли сьогодні наші бійці з українським словом піднімаються в атаку і перемагають, українською мовою промовляють свої останні слова в житті, саме в ці дні ми маємо стояти на захисті нашого українського слова, нашої нації. Українська мова – це не лише наше натхнення, це не лише наш захист, а й наша таємна, непоборна зброя.

ПровідникІ

Моя прекрасна українська мово,
Найкраща пісня в стоголоссі трав.
Кохане слово, наше рідне слово,
Яке колись Шевченко покохав.

Провідник ІІ

Єдиний скарб у тебе – рідна мова.
Заклятий для сусіднього хижацтва.
Вона твого життя міцна основа,
Певніша над усі скарби й багатства .

Викладач

Говоріть, як колись вас навчала матуся,
Говоріть, як навчав у дитинстві татусь,
Легко так, вільно так, щоб слова були в русі,
Не тримайте слова, віддавайте комусь.

Провідник ІІІ

Слів у мові мільйон, вибирайте найкращі,
Кожне з них, лиш торкни, як струна, виграва,
Зрозумілі, вагомі, й усі вони наші –
Мелодійні, дзвінкі, українські слова.

Оминайте чужинні слова кострубаті,
Що до нашої мови зухвало повзуть.
Говоріть, почувайтеся, наче на святі,
І натхненні слова радість вам принесуть.

Викладач

Говоріть про любов і про віру у щастя,
Уникайте мовчання, нудьги і ниття,
Говоріть, хай в розмові слова веселяться,
Говоріть, і продовжуйте мові життя.

Пісня «Мова єднання» *(слова та музика О.Самойдюка)*

Синє небо над горою, найчарівніше з усіх
Ти під ним відчуєш волю і дитячий спогад слів.
Як побачиш синє море, степ безкрайній в далині,

Закохаєшся в дівочість української землі.

Приспів:
Краща мова єднання − це українська
Нам Україну народила,
Краща мова кохання − це українська
Сила небес їй дала крила.

Ми талантами своїми і красою вразим всіх.
Бог нам дав єдине щастя, а у злі нам жити гріх.
Не цураймося ніколи усім серцем полюбить,
Бо життя − безкрайнє поле, все життя безкрайня мить.

Приспів.

Список використаних джерел

1. Півторак Г. Коли ж виникла українська мова / Історія української мови (Хрестоматія). – К.: Либідь, 1996. – С. 270-279.
2. Возняк М. Історія української літератури. У 2 книгах: Навч.вид. Вид. 2-ге, перероб. Кн.1. – Львів: Світ, 1992. т. 1 С. 159–162, С. 188–191.
3. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). – Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1956. – 511 с.
4. Українська мова: енциклопедія/редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тарасенко, М. П. Зяблюк [та ін.]; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови НАН України. – 3-є вид., зі змінами і допов. – Київ: Українська енциклопедія, 2007. – 856 с.
5. Кріль М. Святі Кирило та Мефодій у духовному і культурному житті слов'янських народів // Історія України. – 2003. – №14. – С. 4-9.
6. Прискока О. В. Кирило-Мефодіївські традиції в мові давньоруської писемності / О. В. Прискока // Мовознавство. – 2008. – № 2/3. – С. 111–113.
7. Фрис В. Історія кириличної рукописної книги в Україні X-XVIII ст. [Текст]/ Віра Фрис. – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2003. – С. 188.
8. http://litopys.org.ua/ohukr/ohu.htm
9. http://litopys.org.ua/istkult/ikult.htm
10. http://ukrainaforever.narod.ru/ykrgovir.html
11. http://www.ukrcenter.com/Форум/27908/Історія-української-мови-
12. http://journal.mandrivets.com/images/file/Ilustratsiji_Semenjuk.pdf
13. https://uk.wikipedia.org/wiki/Нестор
14. http://www.rulit.me/books/litopis-ruskij-povist-minulih-lit-read-357359-1.html
15. http://vitchyzna.ukrlife.org/7_8_06pasemko.htm
16. http://litopys.org.ua/shevchenko/shev303.htm

Кріль Світлана Ярославівна, викладач української мови та літератури Рава-Руського професійного ліцею

У нашім серці буде вічно жити ім'я безсмертне рідного Франка

(Літературно - музична композиція)

Мета: збагатити знання учнів про І. Франка; допомогти зрозуміти його роль в історії української та світової культури; заповнити серця учнів гордістю за те, що вони – земляки Великого Каменяра; виховувати патріотизм, наполегливість, працьовитість, бажання займатися самоосвітою, бути досконалою людиною.

Обладнання: портрет І. Франка, вишитий рушник, декорації для сценки «Украдене щастя», виставка творів І. Франка, проектор, записи пісень на слова Каменяра та відеокліпи до них , презентації.

«... мета мого життя й деяких моїх товаришів полягає в тому, щоб підтримувати життєві духовні зв'язки української інтелігенції з високорозвинутими націями Європи, а, з іншого боку, ближче познайомити ці нації з духовним життям українського народу...»

Іван Франко

На сцені портрет І. Франка, прикрашений вишитим рушником, живими квітами. На видних місцях залу – цитати з творів Франка, висловлювання про поета. На задньому плані – декорації із карпатськими краєвидами. Звучить мелодія пісні-гімну «Не пора, не пора». Музика стихає, на сцену виходить викладач .

Викладач

Цього року українці відзначали майже одночасно два ювілеї – 160 років від дня народження Івана Франка і 25-у річницю проголошення Незалежності України. На перший погляд ці події не мають нічого спільного між собою. Насправді, це не так, бо Україна відновила свою державність значною мірою завдяки титанічній праці велетів українського духу – Тараса Шевченка та Івана Франка.

Розшматована загарбниками Україна, рабське становище української нації та усвідомлення неспроможності власними зусиллями розірвати кайдани, одних українців доводили до розпачу і зневіри, а інших – надихали до боротьби з ворогами до переможного кінця. Такі думки роздирали душу Тараса Шевченка в останні місяці його життя, і він з болем вигукнув: «Чому не йде апостол правди і науки?». Тим часом той апостол уже прийшов у світ і почув благання і сподівання свого великого предтечі.

Коли Тарас помер і думали царі,
Що буде спокій на Пруті й на Дніпрі,
Що темні бунтарі – рутенці й малороси –
Зніміють, як вовки в зачиненій норі,
Тоді горів огонь в одній карпатській кузні,..
Там, у закутні, сидів
Хлопчак. Йому
Призначено пройти
Ядушливу тюрму,
Спалитися в труді,
Невгасно спалахнути
І вогняним стовпом
Вести народ крізь тьму.

Мелодія пісні «Час рікою пливе». На сцену виходять ведучі

Ведучий 1. Франкове ймення рідне й дороге кожному галичанину, кожному українцю. З глибин народу, із глибокого й міцного пракореня піднявся Велет духу, лицар честі, вічний борець за правду й справедливість. Філософ і мислитель, перекладач і суспільно-громадський діяч – це Іван Якович Франко – син народу, що вгору йде. А ще ж фольклорист, прекрасний знавець народної творчості, збирач і укладач збірок народних пісень, жартів, бувальщин, анекдотів.

Ведуча 2. Вступивши у рік сташестидесятилітнього Франкового ювілею мусимо перейнятися величчю його духу, воістину титанічною працею, що її він безкорисливо поклав на вівтар служіння своєму народові.

Всі роки життя його суворі
Освітилися борні вогнем.
Батько вмів кувать плуги, підкови...
Син був слова правди ковалем.

Читець

Батько вмів кувать плуги, підкови...
Молот слухався його долонь,
Син ловив отецьке кожне слово
В тісній кузні, де не гас вогонь.
Говорив коваль про кривду люту,
Про життя нестерпне бідняка.
І несла та мова часто чута
Гнів у серце юного Франка.
Скільки він у кузні перемріяв,
Скільки він снаги набрався там,
Щоб за горе мстити лиходіям,
Вказувати правду трударям

Ведучий І. Пропонуємо переглянути фільм-розповідь про життя і творчість Івана Франка із серії «Обличчя української історії»

Перегляд фільму про життя і творчість Івана Франка із серії «Обличчя української історії»

Ведучий І. Поетична спадщина Івана Франка досить різноманітна і за своїми темами, і за формами. Поезія була для нього вираженням громадсько-

політичних ідеалів, зброєю боротьби проти експлуататорів, щоденником, який відображав роздуми поета про долю рідного народу. Своє життєве кредо Франко висловив у передмові до збірки «Із літ моєї молодості»: «...скрізь і завжди у мене була одна провідна думка – служити інтересам мого рідного народу та загальнолюдським, гуманним ідеям».

Ведуча ІІ. Іван Франко був відданим патріотом своєї землі, інтереси народу були для нього понад усе.

Ведучий І. Полум'яною синівською любов'ю Іван Франко любив рідну Україну. Він присвятив їй не тільки перлини своєї поезії, а й усе життя.

Поезія «Моя любов»

Ведуча ІІ

Вона так гарна, сяє так
Святою чистою красою.
І на лиці яріє знак
Любові, щирості, спокою.
Вона так гарна, а проте
Так нещаслива, стільки лиха
Знесла, що квилить лихо те
В її кожніській пісні стиха.
Її пізнавши, чи ж би міг,
Не полюбить її сердечно,
Не відректися власних втіх,
Щоб їй віддатись доконечно?
А полюбивши, чи ж би міг
Я божую її подобу
Згубити з серця, мимо всіх
Терпінь і горя аж до гробу?
І чи ж перечить ся любов
Тій другій та їй святій любові
До всіх, що ллють свій піт і кров,
До всіх, котрих гнетуть окови?
Ні, хто не любить всіх братів,
Як сонце боже, всіх зарівно,
Той щиро полюбить не вмів
Тебе, коханая Вкраїно!

Виходять читці. На сцену виносять державний прапор та портрет Франка.

Звучить мелодія пісні «Не пора, не пора»

Читець 1. «Лиш боротись – значить жить» – це кредо Івана Франка завжди актуальне для нас, особливо в цей складний час. Це не просто гасло, а глибока внутрішня переконаність людини, яка пережила страждання, особисті невдачі, переборола тимчасову слабкість духу, але не зломилася.

Читець 2

Все, що мав у житті, він віддав
Для одної ідеї,
І горів і яснів, і страждав,
І трудився для неї.

Читець 3

Сорок літ, мов коваль, я клепав
Їх серця і сумління...
Сорок літ я трудився, навчав
Весь заглиблений в тобі,
Щоб з рабів тих зробити народ
По твоїй уподобі.

Читець 4

За що мене в пута скували?
За що мені воленьку взяли?
Кому я і чим завинив?
Чи тим, що народ свій любив?
Бажав я для скованих волі.
Для скривджених кращої долі
І рівного права для всіх
Се весь і єдиний мій гріх.

Читець 5

Не гасіте ж святого вогню,
Щоб як поклик настане,
Ви могли щиросердно сказать:
Я готовий, о, пане!

Читець 6

Встане славна мати – Україна,
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сян-річки
Одна, нероздільна.
Щезнуть межі, що помежували
Чужі між собою.
Згорне мати до себе
Всі діти теплою рукою.

Читець 1

Діти ж мої, діти нещасливі,
Блудні сиротята,
Годі ж бо вам в сусід на услузі
Свій вік коротати!
Піднімайтесь на святеє діло,
На щирую дружбу,
Та щоби ви чесно послужили
Для матері службу.
Чи ще ж то ви мало наслужились
Москві та Ляхові,
Чи ще ж то ви мало наточились
Братерської крові?

Читець 2

Нехай пропаде моє ім'я, але нехай росте і розвивається український народ!

Читець 3

Несе Франко нащадкам хліб щоденний,
Несе у серці вистражданий вірш.
Несе в поривнім нескоримім жесті,
І шлях його крутіш, аніж гора,
За всіх, хто йшов у бій на полі честі,
За всіх, хто гинув на шляху добра.

Читець 4

Пора, діти, добра поглядіти
Для власної хати,
Щоб ґаздою, не слугою
Перед світом стати!

Читець 5

Розвивайся ти, високий дубе,
Весна красна буде.
Гей, уставаймо, єднаймося,
Українські люде!

Читець 6

Єднаймося, братаймося.
В товариство чесне,
Хай братерством, щирими трудами
Вкраїна воскресне! (*зійшли зі сцени*)

Ведучий І. Сьогодні, оглядаючи з Франкової гори Україну, розуміємо: серце Великого Каменяра недаремно горіли найсвятішою любов'ю до неї. Він подав українському народові цілющої води. Стрілецький журнал «Шляхи» писав: «На бойовому шляху України упав перший жовнір каменярської сотні. Упав по боротьбі великій, склонив голову сиву по метушні життєвій, поклався на вічний спочинок по праці виснажуючій, упав з піснею на устах, з окликом «Пам'ятай про життя», із закликом «Тільки ти придатний будь!»».

Ведуча ІІ. Титанічна праця І Франка органічно й закономірно поєдналися з піснею, бо за словами Каменяра – то великі дві сили. То ж послухаємо пісню, улюблену пісню стрільців, на слова І Франка. Автор нагадує молоді, що вона повинна служити лише своїй Україні.

(ведучі виходять зі сцени)

Пісня «Не пора, не пора, не пора»

У програші пісні

Читець

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той, на роздорожжу,
Людським презирством, ніби струпом вкритий!
Твоїм будущим душу я тривожу,
Від сорому, який нащадків пізніх
Палитиме, заснути я не можу.
Невже тобі на палицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїзних.
О ні! Не самі сльози і зітхання

Тобі судилось! Вірю в силу Духа
І в день воскресний твойого повстання.
Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом.
Покотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.

Друга пара ведучих. Звучить лірична мелодія

Ведуча І. У кожного є найщиріші й найлірічніші вірші. Це – поезії про кохання. Без них наші уявлення про поета як людину були б неповні, а часто й помилкові. Дуже не хочеться, аби й І.Франко був для нас лише Великим Каменярем і Вічним революціонером. Адже був він звичайною людиною. Жив на цій землі прагнув великого кохання. Закохувався страждав, розчаровувався...

Зустрічаймось. Вітаймося словом.
Погляд – у погляд, і в руку – рука.
Ми приходимо в світ для любові.
Все, що інше, - неправда гірка.

Ведучий ІІ. У Франка є прекрасна річ – лірична драма «Зів'яле листя». Це такі легкі, ніжні вірші з такою широкою гамою чуття і розуміння людської душі.

Ведуча І. Кружляють у сумному осінньому повітрі листочки, падають на мокру від дощу (чи сліз?) землю, ніби хочуть зігріти її. На тих листочках закарбовано найніжніші, найпотаємніші порухи поетової душі.

Ведучий ІІ. Життя Франка склалося так, що він, тричі покохавши, жодного разу не зазнав усієї глибини щастя взаємної любові, і усе ж він свято беріг у своєму серці спогади про скупі дари цього величного почуття. І Франко згадував: «Хвилини, в котрих я любив, були, майже, найкращі у моїм житті – жаль тільки, що були це заразом хвилини найтяжчого болю, а не радості».

(Тихо грає музика. На екрані проектується презентація «Тричі мені являлася любов»)

Читець

Тричі мені являлася любов.
Одна несміла, як лілея біла,
З зітхань й мрій уткана,
Із основ сріблястих,
Мов метелик, підлетіла.
Купав її в рожевих блисках май,
на пурпуровій хмарі вранці сіла
І бачила довкола рай і рай!
Вона була невинна, як дитина,
Пахуча, як розцвілий свіжо гай.

Ведуча І. Хто ж ця лілея? Перше, найчистіше і найщиріше кохання І. Я. Франка – Ольга Рошкевич. Дочка сільського священика, красуня і розумниця.

(На екрані світлини Ольги Рошкевич)

Ведучий ІІ. Вони мріяли одружитись. І батько Ольги був не проти, адже юнак – майбутній професор, поважний, забезпечений. Коли б то так! Але Франка заарештовують і батько Ольги відмовляє Франкові в заручинах.

(*ведучі виходять)*

Тихо звучить мелодія «Час рікою пливе»

Виходить хлопець і дівчина – діалог

Хлопець

І ти лукавила зі мною!
Ах, ангельські слова твої
Були лиш облиском брехні!
І ти лукавила зо мною!
І нетямущому мені
Затрули серце гризотою
Ті ангельсі слова твої...
І ти лукавила зо мною!

Дівчина

Я не лукавила з тобою,
Клянуся правдою святою!
Я чесно думала й робила,
Та доля нас лиха слідила.
Що щирая любов ділала,
Вона на лихо повертала;
Що чиста щирість говорила,
Вона в брехню перетворила,
А ж поки нас не розлучила.

Хлопець

Та під пліною золотою
Ховались сказі мідяні,
І цвіт розцвілий навесні,
Під пишнотою золотою
Крив черв’яка! Ох, чи не в сні
Любились щиро ми з тобою?
І серце бідне рвесь у мні,
Що ти злукавила зо мною!

Дівчина

Ти ж думаєш, я не терпіла,
В новії зв’язки радо бігла?
Ти ж думаєш, я сліз не лила?
По ночах темних не тужила?
Не я лукавила з тобою,
А все лукавство в нашім строю –
Дороги наші віддалило.
(Виходять)

Ведуча І. Любов ніхто не відбирав. Вона сама згасла. Одружившись, Ольга піде битою дорогою, якою йшли тисячі жінок. Час все зруйнує. Обсядуть її діти, щоденні турботи. Юна любов зів'яне, як вирвана квітка, і нагадуватиме про себе тільки у сні.

Облиту чаром свіжості й любові
Твою красу я переллю в пісні,
Огонь очей в дзвінкії хвилі мови,
Коралі уст у ритми голосні...
Мов золотая мушка, в бурштиновий
Хрусталь залита, в нім віки триває,
Цвістимеш ти, – покіль мій спів лунає.

Пісня «*Як почуєш вночі край свойого вікна*»

Читець

Явилась друга – гордая княгиня,
Бліда, мов місяць, тиха та сумна,
Таємна й недоступна, мов святиня.
Мене рукою зимною вона
Відсунула і шепнула таємно.
Мені не жить, то ж най умру одна!
І мовчки щезла там, де вічно темно.

(На екрані світлини Івана Франка та Юзефи Дзвонковської)

Ведучий ІІ

Юзефа Дзвонковська ...Донька польського емігранта. Її краса вражала всіх. Франко прагне познайомитися з нею, а згодом просить «руку і серце». Але отримує відмову...

Я забув, що то осінь холодна!
Я й забув, що то смерті пора,
Я й забув, що ти кров благородна,
Що між нами безодня стара,
Що між нами народнії сльози,
Що любитись нам зовсім не слід,
Я й забув, що столітні погрози
Відлучили від мого твій рід.

Ведуча І

Юзефа не могла стати дружиною Франка, бо була хвора на туберкульоз. Тому признається йому в цьому, і каже, що кохання – не для неї. Де ж порятунок? Франко так вірив, що любов врятує його від отих земних незгод.

Ведучий ІІ

Отже прощай Ольга, прощай Юзефо...*Та здраствуй новий вірш, нова лірична драма і прекрасна пісня «Ой ти, дівчино, з горіха зерня».*

Пісня «Ой ти , дівчино, з горіха зерня»

Ведучий ІІ

Пройшли роки. І ось нове кохання. Целіна Журовська-Зигмунтовська. Його щастя і нещастя водночас. Це остання любов Івана Франка, яка відіграла велику роль в його житті. Особа Целіни цікавила багатьох дослідників життя і творчості поета. Однак не вдалось документально встановити, де й коли вона народилась, коли померла, де похоронена.

Ведуча І

Після довгих розшуків Роман Горак приблизно відтворив її біографію. Целіна Журовська (по чоловікові Зигмунтовська) була полька, правдоподібно, походила з Перемишльської округи. Вона подавала свій рік народження 1856.

Батько її шукав на Дрогобиччині нафту і на розшуках утратив увесь свій маєток. Родина була приречена на загибель. Целіну врятувала тітка зі Львова, яка дала їй досить примітивне виховання. Целіна працювала на пошті маніпулянткою, спочатку в Дрогобичі, опісля у Львові.

Ведучий II

Достеменно невідомо, коли і при якій нагоді Франко особисто познайомився з Целіною, але те знайомство продовжувалось 10 років і принесло йому велику платонічну любов без взаємності та завдало багато душевних мук.

(На екрані світлини Целіни Журовської-Зигмунтовської)

Читець

Явилась третя – женщина чи звір?
Глядиш на неї і очам приємно
Впивається її красою зір
То разом страх бере, душа холоне
І сила розпливається в простір.

Целіна залишилась холодною і байдужою до Івана Франка все життя. А він
сплів зі свого болю найкращі поезії.

Читець

Поклін тобі, моя зів'яло Квітко
Моя розкішна невідступна мріє,
Останній сей поклін,
Хоч у житті стрічав тебе я рідко,
Та все ж мені той спогад серце гріє.
Хоч як болючий він.
Тим, що мене ти к собі не пустила,
В моїх грудях зглушила і вгасила
Любовний , дикий шал,
Тим ти в душі, сумній і одинокій,
Навік вписала ясний і високий
Жіночий ідеал.
І нині, хоч нас ділять доли й гори,
Коли на душу ляжуть злії змори,
Тебе шука душа
І до твоє груді припадає,
У стін твоїх весь свій тягар скидає,
І голос твій весь плач її втиша.
А як коли у сні тебе побачу
То, бачиться, всю злість
І гіркість трачу.
І викидаю, мов гадюк тих звій.
Весь день мов щось святе
В душі лелію,
Хоч не любов, не віру, не надію,
А чистий, ясний, образ твій.

Ведуча І

У долі Франка з'явилася ще одна Ольга – Ольга Хоружинська – жінка, якій судилося бути поруч. Бути поруч і не бути коханою, зрозумілою, почутою… Адже любов до дружини у Франка прийшла трохи згодом, і вони навіть були разом щасливі. Доля подарувала їм чотирьох прекрасних дітей – Андрія, Тараса, Петра та Ганну.

Ведучий ІІ

Вона зірок не діставала з неба,
Долала мовчки галицький узвіз.
Молилась тихо,щоб велось,як треба,
Опліч з Франком впрягалася у віз…

Ведуча І

Ольга розуміла, що ніколи Франко не напише їй того, що колись писав тій Ользі, Ользі Рошкевич. Але, попри все, самовіддано кохала, кохала аж до божевілля. А Іван Якович спромігся на лише скупе »спасибі».

Ведучий ІІ

Спасибі тобі, моє сонечко**,**
За промінчик твій - щире словечко!
…то ж за дар малий, а безцінний твій.
що,мов цвіт,скрасив шлях осінній мій,
за той усміх твій не в докір журбі
Спасибі тобі! Спасибі тобі!

Ведуча І

Як би там не було, будьмо вдячними цим жінкам, котрі надихали Івана Франка. Без них українська література не мала б нев'янучого вінка поезій, що стали поруч кращих зразків світової інтимної лірики.

Розвійтеся вітром листочки зів'ялі,
Розвійтесь як тихе зітхання
Невтішені жалі,
Незгоєні рани
Завмерлеє в серці кохання.

Пісня»Чого являєшся мені у сні»

Ведучий ІІ

Питання про те, що таке щастя і що означає бути щасливим, з давніх пір хвилювало людину. «Людина створена для щастя, як птах для польоту». У цьому добре відомому крилатому вислові народна мудрість зафіксувала ту обставину, що щастя відноситься до обов'язкових істин життя. А що ж означає бути щасливим?! Це вічне питання і кожен трактує його по-своєму.

Ведуча І

Щастя – це дивовижна мить в житті кожного, яка може бути однією секундою, а може бути довжиною в життя. Головне, щоб щастя завжди було з нами. Це і є формула успіху. Де знайти щастя? Ви просто озирніться і придивіться, і ви неодмінно його знайдете. І добре пильнуйте, щоб його не вкрали. Адже саме в цьому переконані герої драми Івана Франка «Украдене щастя», уривок з якої пропонуємо переглянути.

Інсценізація уривку драми «Украдене щастя»

Ведуча І

От і завершується наше свято, присвячене 160-річчю з дня народження багатостраждального мужа української нації, письменника світового визнання, українського Мойсея Івана Франка. У такі дні ми ще раз замислюємося над нашим святим обов'язком: шанувати своїх геніїв і пророків, вивчати їх спадщину, постійно пам'ятати їх заповіти. Але не тільки пам'ятати, а ще й виконувати їх; жити гідно і працювати ненастанно для розвитку рідного краю і добра народу.

Ведучий ІІ

Ми, молодь, мусимо усвідомити не тільки серцем, а й розумом, а ще – довести щоденною працею, що вже дійсно «нам пора для України жить». Але жить так жертовно, як це розумів Іван Франко. Скромно нагадуючи, «твоїм будущим душу я тривожу», він бажав своєму народові увійти у світову спільність мудрим, цивілізованим, культурним народом.

Викладач

Іван Франко – це безмежна країна, яка досі не має своєї наукової карти. Є в ній місцевості й дороги, добре знані кожним зі шкільної парти. Але є околиці, у які пробували зазирнути й ми, подорожуючи разом із героями його творів, щоб глибше зрозуміти неповторний світ Франка. Нам ще багато й багато треба вчитись, вивчати, щоб, як говорив І.Франко, «навчитися бути українцями, не галицькими, не буковинськими, а українцями без кордонів, з великою силою духа, з чистою совістю та з чіткою громадянською позицією».

Стирає час міста і роки,
Як невгамована ріка,
Але не може стерти кроки
У вічність велета Франка.
Його суремне й переможне «Нам пора!»
Розбурхало вершини і низини.
Яка від їх удару встояла зоря?!
Яка б не розкололася крижина?!

Франка шануючи, себе питаймо ми,
Чому ще не прозріли після льоху,
Лінуємось і словом сильним, і кістьми
Його гостинець вимести від моху?
Ні Вашингтон, ані Москва, і ні титан,
Лиш ми самі збудуєм хату.
Про це нагадує щоразу нам Іван,
Коли ідем до нього, мов на свято.

Минули роки, змінилися епохи, а ми і сьогодні прислухаємося до слів Івана Франка.

Він — справжній патріот України, борець за справедливість, письменник, учений, громадський діяч, перекладач, митець світового значення. Він був надзвичайно працьовитою людиною, яка прагнула змінити життя на краще. Тож ми схиляємося перед ним і обіцяємо, що все в нашій країні зміниться на краще, інакше бути не може.

Пісня «А я живу на вільній Україні» (слова та музика Наталія Май).

Хтось говорить:
За морями сонце світить,
Там життя неначе у раю.
Тільки знаю я від мами,
Що любити треба
Землю рідную свою!

Приспів:
А я живу на рідній Україні, |
Де волошковий цвіт милує зір, |
Де на квітучій диво-полонині |
Нам соловейко свій дарує спів! | (2)

Хтось говорить:
За морями небо синє,
Там пророчать гори золоті.
Тільки знаю я від мами:
В Україні можна
Своє щастя віднайти!

Приспів. (2)

Список використаних джерел

1. Горак Роман. Бажав я для скованих волі. – К.: Академія, 2008.
2. Горак Р. Тричі мені являлася любов. – К., 1983.
3. Пастух Роман. Франкова доля. – Дрогобич: Коло, 2006.
4. Франко І.Я. Вибрані твори в 25 тт. – К.: Наукова думка», 1976.
5. http://dovidka.biz.ua/tsikavi-fakti-pro-ivana-franka/
6. http://78.138.126.252/124174-oblichchja-ukrajinskoji-istoriji-ivan-franko.html

Сидорчук Мирослава Ярославівна, викладач української мови та літератури Сокальського професійного ліцею

Серцем вистраждане слово

(сценарій літературно-музичного вечора, присвяченого Ліні Костенко)

Ліна Костенко

Наснився мені чудернацький базар:
під небом, у чистому полі,
для різних людей,
для щедрих і скнар,
продавалися різні Долі.
Одні були царівен не гірш,
а другі – як бідні Міньйони.
Хто купляв собі Долю за гріш.
А хто – і за мільйони.
Дехто щастям своїм платив.
Дехто платив сумлінням.
Дехто – золотом золотим.
А дехто – вельми сумнівним.
Долі-ворожки, тасуючи дні,
до покупців горнулись.
Долі самі набивались мені.
І тільки одна відвернулась.
Я глянула їй в обличчя смутне,

Доля
Ти все одно не візьмеш мене…
Ліна Василівна
А може візьму?
Доля
Ти собі затям,
За мене треба платити життям,
А я принесу тобі горе.
Ліна Василівна
Хто ж ти така?
Як твоє ім’я? Чи варто такої плати?
Доля
Поезія – рідна сестра моя.
Правда людська – наша мати.
Ліна Василівна
І я її прийняла, як закон.
І диво велике сталось:
минула ніч. І скінчився сон.
А Доля мені зосталась.
Я вибрала Долю собі сама.
І що зі мною не станеться –
у мене жодних претензій нема

до Долі – моєї обраниці.

Ведучий 1. Саме так багато років тому прийшла муза до молодої дівчини Ліни – студентки, красуні – і залишилася з нею назавжди. Залишилася, бо зрозуміла, що вона працюватиме не покладаючи рук, тому і диктувала їй вірші, і саму долю. Уже перші книжки молодої поетеси засвідчили, що на небосхилі української поезії спалахнув дужий талант.

Читець 1

Не треба думати мізерно…
Безсмертя є ще де-не-де…
Хтось перевіяний, як зерно,
У ґрунт поезії впаде.
Митцю не треба нагород,
Його судьба нагородила,
Коли в людини є народ,
Тоді вона уже людина.

Учень 1. У народі кажуть, що 19 березня прилітають з вирію лелеки. Мабуть, саме вони принесли в цей день у далекому 1930 р. в сім'ю вчителя дитину, яка згодом стала Ліною Костенко.

Учень 2. Батьки майбутньої поетеси – високоосвічені порядні люди – учителювали. З ранніх літ прищеплювали дитині високі моральні, етичні та естетичні смаки, подавали літературні, фольклорні та історичні взірці для наслідування. На все життя Ліна перед собою мала приклад батька – Василя Костенка – педагога від Бога, який знав 12 мов. Родина Костенків зазнала суворих переслідувань у роки сталінщини.

Учень 3. Одного страшного дня було заарештовано батька та забрано від сім'ї на цілих десять років. Маленька Ліна тоді ще й не уявляла, що таке бути дочкою «ворога народу», вона просто не могла змиритися в душі, за що й чому її такого доброго, розумного, інтелігентного татка так безцеремонно й брутально принизили, відірвали від неї й матері.

Учень 4. Раннє дитинство Ліни минало «над берегами вічної ріки» – понад Дніпром. Коли дівчинці минуло 6 років, родина перебралась до Києва. Тут дівчинка закінчила середню школу, навчалася в педагогічному інституті, вступила до Московського літературного інституту імені М. Горького, який закінчила з відзнакою.

Учень 5

Ліна Василівна – Почесний професор Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Почесний доктор Чернівецького національного університету.

Лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка (за роман «Маруся Чурай» і збірку «Неповторність»).

Лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені О. Теліги.

Нагороджена Почесною відзнакою Президента України і Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня.

Відмовилася від звання Героя України, відповівши: «Політичної біжутерії не ношу!». Присуджено премію імені Франческа Петрарки.

Торонто. Світовий конгрес українців нагородив Л. Костенко своєю найвищою відзнакою – медаллю Святого Володимира.

Ведучий 2. Ліна Костенко не любить галасу, вона скромна і рідко спілкується з репортерами. Ми майже не бачимо її на телеекрані, тому наводимо інтерв'ю з донькою, відомою поетесою, літературознавцем Оксаною Пахльовською.

Кореспондент. Оксано, як ви особисто ставитесь до популярності маминого імені?

Оксана Пахльовська.

Мама свого часу стала легендою. ЇЇ не друкували 16 років. А мамина поезія уже з перших віршів була бунтом. Бунтом особистості.

Короткі і сумні спогад… Шістдесяті. Я у Ржищеві в дідуся. Ходжу навколо грядочки полуниць «Вікторія», заклавши руки за спину і граю в тюрму. Ось я у в'язниці, ось до мене підходять «вони», але я їм нічого не скажу. А мама у Львові – на судах. Кидає квіти політв'язням, їй крутять руки, вона б'є кулаками по «воронках»… я жду її.

Сімдесяті… В цей час на руках у мами – маленьке дитя, мій молодший братик Василько, який зіпнеться на ніжки і почне ходити й говорити в роки маминого літературного небуття. Це мужність мами як жінки – народити дитину в розгул чуми. Це правічний інстинкт, віра в перемогу життя і його непереможність. Наш тато каже: « Ліно, у тебе ж діти!» Мама відповідає: «Діти мені простять». З цього приводу я хочу прочитати одну з маминих поезій, в якій вона говорить сама за себе.

Я в людей не проситиму сили,
я нічого в житті не просила,
як не просять гранітні схили,
щоб у спеку дощі їх зросили.
Я в людей попрошу тільки віри
в кожне слово, почуте від мене,
в кожний погляд очей моїх сірих,
в кожну ласку рук не студених.

Читець

Я егоїстка? Мабуть, ви праві.
І я, бувало, думала про себе.
Тримає час гріхи мої нові,
Коли старі ще відмолити треба.
Я Лицемірка? Що ж, можливо, й так.
Життя навчило маски одягати.
Щоб викупити спокій на п'ятак
Доводилося інколи брехати.
Я надто горда? Вперта, як віслюк?
Якщо і так, – не вам мене судити.
Я від повчань втомилась і наук,
А ідеально не навчилась жити.
Бездушна я? Жорстока і черства?
Ну що іще там? Це усі провини?
Я визнаю, були й мої слова
Бездушними, жорстокими, черствими.
Були й дороги інколи криві.

Бувало, й зло лишалося за мною.
Я егоїстка? Мабуть, ви праві...
Та я й не прикидалася святою.
Як бачиш, я – не подарунок долі.
Терпи таку, або втікай щодуху,
Поки ще ми не з'їли пуда солі
І світ не встиг замкнутися наглухо.
... Свавільна, гостра, не терплю розлуки.
Я, мабуть, від природи трохи з перцем.
Дивися сам, до кого тягнеш руки,
Щоб потім не хапатися за серце.
У нас з тобою дуже різні мови.
Чи можна їх в єдину об'єднати?
Повір мені, повір мені на слово:
Тобі не вдасться бурю покохати!

Читець 2. У студентські роки однокурсник однокурсникові передавали переписані від руки поезії забороненого тоді автора – Ліни Костенко.

Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись,
коли не знаєш, з чого їх почать,
бо всі слова були уже чиїмись.
Хтось ними плакав, мучився, болів,
із них почав і ними ж і завершив.
Людей мільярди, і мільярди слів,
а ти їх маєш вимовити вперше!
Все повторялось: і краса, й потворність.
Усе було: асфальти й спориші.
Поезія – це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі.

Учень 1. Лірична героїня, перебуваючи у Польщі, зокрема у морському порту Щеціна, спостерігає за красою Одри, за кораблями біля причалів. Наступала весна, ламалася крига. На одній з крижин вона побачила чайку. Це підштовхнуло її до роздумів про смисл життя людини. Людина має крила, але, як птах, не літає, бо людські крила зроблені не з пуху, а з правди, чесності, довір'я, вірності у коханні, з вічного поривання, з щирості до роботи, з щедрості та турботи, з пісні, з надії, з поезії, з мрії.

Героїня твору полюбляє Польщу за її легенди, мову, звичаї, дружбу, щирість, але для неї рідний край – наймиліший.

Одного разу вона побачила корабель з прапором рідного краю, який збентежив її душу й серце. І лірична героїня остаточно зрозуміла, що, де б ти не був, але батьківська земля, рідний край для кожної людини є наймилішим, дорогим.

Пісня «Поїзд у Варшаву»

Поїзд у Варшаву спогади навіяв,
Я на Україні згадую тебе.
Ти співав для мене пісню вечорами:
«komu co do tego, ze my tak kochamy!»

Я люблю, коханий, Київ і Варшаву,
Але Батьківщина в кожного своя.
Як тебе згадаю забринить сльозами
«komu co do tego, ze my tak kochamy!»

Поїзд у Варшаву йде крізь моє серце,
Сто доріг між нами, а печаль одна.
І минають роки, роки за роками
«komu co do tego, ze my tak kochamy!»

Учень 2
В цьому році зима не вдягала білої свити.
Часом вже й приміряла, та хтось її зразу крав.
Пошукала, поплакала... Що ж робити? –
Бідувала в старій із торішніх зів'ялих трав.
Учень 3
Як колись лютувала, стелила рядно ожеледиць.
Сперечалася з морем, несла сум'яття вітрів.
Все збиралась на силі, та не встигла огледіться,
Як проснулись дерева, і на Одрі лід потемнів.
Учень 4
Крига буйно ломилась у відкриті двері протоки.
Лід кришився, б'ючись об каміння берегове...
І нарешті по Одрі – темній, широкій –
На останній крижині самотня чайка пливе.
Учень 4
– Ти куди ж розігналась? Чи бува не до самого моря?
Чайки держаться гурту, а ти відпливеш одна.
А крижина тонка. А крижина майже прозора...
Ну, а що, як її підмиє вода весняна?
Учень 5
Ну, а що, коли їй та удержать тебе несила?
затріщить і відломиться...Піде вода кругами...
– Дивна людино! Я ж маю крила,
Нащо крилатим ґрунт під ногами?
Учень 6
А й правда, крилатим ґрунту не треба.
Землі немає, то буде небо.
Немає поля, то буде воля.
Немає пари, то будуть хмари.
В цьому, напевно, правда пташина…
А як же людина? А що ж людина?
Живе на землі, сама не літає.
А крила має.А крила має!
Вони, ті крила, не з пуху-пір'я,
А з правди, чесноти й довір'я.
У кого – з вірності у коханні.

У кого – з вічного поривання.
У кого – з щирості до роботи.
У кого – з щедрості на турботи.
У кого – з пісні, або з надії,
Або з поезії, або з мрії.
Людина нібито не літає…
А крила має. А крила має!

Пісня «Вечірнє сонце»

Вечірнє сонце, дякую за день!
Вечірнє сонце, дякую за втому.
За тих лісів просвітлений Едем
І за волошку в житі золотому.

За твій світанок, і за твій зеніт,
І за мої обпечені зеніти.
За те, що завтра хоче зеленіть,
За те, що вчора встигло оддзвеніти.

За небо в небі, за дитячий сміх.
За те, що можу, і за те, що мушу.
Вечірнє сонце, дякую за всіх,
Котрі нічим не осквернили душу.

За те, що завтра жде своїх натхнень.
Що десь у світі кров ще не пролито.
Вечірнє сонце, дякую за день,
За цю потребу слова, як молитви.

Вечірнє сонце, дякую за день!.. (2)

Ведучий 3. На початку 80-х років з-під пера поетеси народжується історичний роман у віршах «Маруся Чурай», названий українською енциклопедією середини XVII ст.

Інсценізація «Ліна і Маруся»

Ліна. Я все життя захоплювалась цією легендарною дівчиною. Твоя мужність і витривалість мене приваблювала, а талант піснетворки полонив моє серце. Ти – неабияка дівчина.

Маруся. Ні, Ліно, я – звичайна українка, така ж , як і більшість жінок нашого краю. Ми в цьому дуже з тобою схожі ,чи не так?

Ліна. Можливо, ти слушно кажеш. Ми – справжні українки і пишаємось цим. Та все ж я відчуваю деяку провину перед тобою. І хоча я повернула твоє ім’я із забуття та разом з тим завдала тобі болючих спогадів.

Маруся. Ні, Ліно, ти не просто повернула моє чесне ім’я, ти очистила його від бруду, який я змушена була носити протягом віків.

Ліна. Скажи мені, Марусю, а чи вдалося мені відтворити твою любов до пісні, твої почуття до Гриця?

Маруся. Так, і в цьому ми, мабуть, дуже схожі з тобою. Я вірю, Ліно, що ти маєш безмежно щиру душу, великий талант та гордість. Адже лише така людина могла відчути те ж, що відчувала я, кохати, як кохала я, страждати, як страждала я. Я думаю, що у нас із тобою багато спільного.

Ліна. Можливо, ти права. Та я не розумію, як ти могла отруїти Гриця?

Маруся. Ох Ліно, Ліно! Та хіба ж я його труїла?! Те зілля було для мене. Після Грицевої зради моя душа померла, а тіло я хотіла вбити отим зіллям. Та доля вирішила інакше...

Ліна. Твоя доля така ж багатостражденна, як і доля нашої України. Але для нашого народу ти не просто дівчина з легенди, ти - його душа. Твої пісні, як і ти сама, будуть жити у людській пам'яті стільки, скільки житиме наш народ, тобто вічно.

Відео «За світ встали козаченьки»

Уривок з твору «Маруся Чурай»

Бобренчиха до Гриця

– Чого сидиш? Одвик хазяйнувати.
Мені б оце невістку молоду.
А то все мати. мати, мати, мати!
Чи я коли хоч помочі діжду?
От ти прийшов з великого походу,
а не приніс ні слави, ні добра.
Сидиш, мовчиш, ні за холодну воду.
Та й не туди, що я уже стара.

Гриць

– Чого ви, мамо, є в нас, слава Богу,
хліб і до хліба, поле і воли.

Бобренчиха

– Якби ти взяв ще дівчину не вбогу,
то, може б, якось ми і прожили.
В тії Марусі що не слово — насторч.
Таж там росте на хаті кропива
Мені таку невістку ані на оч,
ні на оч, сину, поки я жива!

Маруся до Гриця

– Що воно за диво?
Під Берестечком бився ти сміливо.
Під Зборовом також і над Пилявою
своє ім'я ти не покрив неславою.
І тільки у домашньому бою
сміливість раптом втратив ти свою.

Гриць

– Не смійся. Так воно і є.
Не так ті кулі козаку страшні,
як це щоденне пекло метушні.
Коли я йшов, Марусю, у повстання,
я твердо знав, що ти уже моя,
що це любов і перша, і остання,

що не знесе ніяка течія
мене убік. Що я уже нікому,
нікому в світі так не поклянусь.
Що з тих боїв, з таких боїв! –
додому
я вже навіки інший повернусь.
Марусю! Я прийшов навіки.
Я на коліна стану, ти простиш?
Маруся
– Я найдорожчі сплакала літа.
Чого вернувся до моєї хати?
Ми ж розлучились... Матінко свята!
Чи я ж тебе примушую кохати?!
Коли своїм коханням поступився
заради грошей і багацьких нив,
чи ти тоді од мене одступився,
чи сам себе навіки обманив?
Гриць
– Я зрадив, так. Але це біль чи злочин?
Скажу всю правду, ми тепер одні.
Кому з нас гірше? Я одводжу очі,
а ти у вічі дивишся мені.
Я мучуся. я сам собі шуліка.
Є щось в мені так наче не моє.
Немов живе в мені два чоловіка,
і хтось когось в мені не впізнає.
Тобі дано і вірити, й кохати.
А що мені? Які такі куші?!
Нелегко, кажуть, жити на дві хати.
А ще нелегше – жить на дві душі!
Відступник я. Нікчемний я і ниций.
Але ти любиш і тому прости.
Життя – така велика ковзаниця.
Кому вдалось, не падавши, пройти?
Ти ж ніч моя і світло моє денне!
Вже тут брехать, – який мені хосен?
Прости за все, воно таке буденне.
А я ж не можу без твоїх пісень!
Коли я там і говорив, і клявся,
я знав одне: збрешу – не помилюсь.
Як хочеш знати, – так, я їм продався,
але в душі на тебе я молюсь!
Маруся (різко)
– Йди собі, іди!
Гриць
– Мені ж нема куди.
Маруся

– Іди до неї. Будеш між панами.
А я за тебе, Грицю, не піду,
Це ж цілий вік стоятиме між нами,
А з чого ж, Грицю, пісню я складу?!

Звучить мелодія пісні «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці»

Маруся
– Лежала тінь від столу і до печі.
Лампадка тріпотіла в божнику.
А він сидів, зіщуливши ті плечі
І звісивши ту голову тяжку.
Торкнувся склянки білими вустами.
Повільно пив. І випив. І погас.
Ой сонце, сонце , промінь твій останній!
Оце і є вся правдонька про нас.
Не помста це була, не божевілля.
Людина спроста ближнього не вб'є.
Я не труїла. Те прокляте зілля
Він випив сам. Воно було моє.
Я наварила м'яти, драголюбу.
Не пособило. Наварила ще.
Вже скоро день, що їм іти до шлюбу,
Мене ж пече всередині, пече!
«Болить моя головонька від самого чола:
не бачила миленького ні тепер, ні вчора»,-
отак собі заспіваю, наче й не журюся.
«А як вийду за ворота, од вітру валюся».
Любилися ж, кохалися, як голубів пара!
«Не дай Боже розійтися, як чорная хмара…»
А найстрашніше, що пече, як жога,
Перевертає душу від жалю:
Не вірного, брехливого, чужого,
Огидного , – а я його люблю!
Пісня звучить голосніше.

Інтерв'ю з Марусею…

Кореспондент. Шановна Марусю Гордіївно, під час перебування у в'язниці Ви подумки линули в минуле. Спогади… Спогади Чому згадалися Вам «ночі на Купала»?

Маруся. Бо ми були «такі несмілі», вінки пускали за водою вниз. «Пливуть вінки, і мій пливе, не тоне. А серце ще таке безоборонне».

Кореспондент. Які найяскравіші моменти зігрівають Вашу душу і нині?

Маруся. Дружба з Грицем. «…все ми разом – пірнаєм в річку і по кручам лазим.» «А ще ми з Грицем внадилися змалку у дідову Галерникову балку». «А то – щедруєм. Низочкою ходим, тонкими голосочками виводим: «Ой на річці на Йордані, там Пречиста риза прала…» А ще навчання в козацькій школі й батько, в який зі мною «в радості і в сумі».

Кореспондент. Яку життєву мудрість передала Вам у спадок мати?

Маруся. Вона й мені казала: «Як не буде, не скигли, доню, то великий брид. Здушили сльози – не виходь на люди. Болить душа – не виявляй на вид».

Кореспондент. Оскар Вальд підкреслював: «Любов може простити всі гріхи, але не гріх проти любові». Прокоментуйте, Марусю, ці слова.

Маруся … річ не в тім - женився, не женився, прийшов, пішов, забув чи не забув. А в тому річ, коли він так змінився? Чи, може, він такий і зроду був? Нестерпний біль пекучого прозріння! Яка мене обплутала мана? Чи він мені, чи я йому – нерівня? Нерівня душ – це гірше, ніж майна!

Кореспондент. Марусю, чому Ви приховали Грицеве самогубство, узявши вину на себе?

Маруся. Тому що я по-справжньому кохала Гриця, «моя любов чолом сягала неба».

Кореспондент. Ви – творча особистість. Як сприймаєте красу природи України?

Маруся. Буває, часом сліпну від краси. Спинюсь, не тямлю, що воно за диво – оці степи, це небо, ці ліси, усе так гарно, чисто, незрадливо, усе як є – дорога, явори, усе моє, все зветься – Україна. Така краса, висока і нетлінна, що хоч спинись і з Богом говори.

Кореспондент. Вибачте, Марусю, за делікатне запитання. Іван Іскра так ніжно й трепетно Вас кохав, а Ви не відповідали взаємністю. Чи є якесь почуття у Вашому серці до цього шляхетного козака?

Маруся. Так, безмежне почуття дружби, духовної спорідненості. Коли Іван навесні прийшов до мене перед походом, не знала я, що сум такий огорне. Вмирати буду – пом'яну добром. Кирея з вильотом чорна в останній раз майнула за бугром. І я, котрій давно вже все байдуже, уже нічим я сльози не впиню. Прощай, Іване, найвірніший друже, шляхетна іскро вічного вогню!

Кореспондент. Дякую за інтерв'ю

Ведучий 4. Золоту сторінку творчості Ліни Костенко, становить її духовний, етичний діалог з матінкою-природою. Ліна Костенко не лише любить природу, вона, як мавка зі світу природи, з чистим серцем іде у світ людей, вона неперевершена у створенні звукових образів.

Читець 1

Буває часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, -
Оці степи, це небо, ці ліси,
Усе так гарно, чесно, незрадливо,
Усе як є – дорога, явори,
Усе моє – все зветься Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
Що хоч спинись і з Богом говори.

Ведучий 5. Ліси це – єдине місце, де поетеса може відпочити, полікувати душу. Для неї ліс є живим, у нього добрі очі.

Читець 2

Цей ліс живий. У нього добрі очі.
Шумлять вітри у нього в голові.

Старезні пні, кошлаті поторочі,
літопис тиші пишуть у траві.
Дубовий Нестор дивиться крізь пальці
на білі вальси радісних беріз.
І сонний гриб в смарагдовій куфайці
дощу напився і за день підріс.
Багряне сонце сутінню лісною
у просвіт хмар показує кіно,
і день на пні під сивою сосною
ведмеді забивають доміно.
Малі озерця блискають незлісно,
колише хмара втомлені громи.
Поїдемо поговорити з лісом,
а вже тоді я можу і з людьми.

Учень
Красива осінь вишиває клени
Червоним, жовтим, золотим.
А листя просить: – Виший нас зеленим.
Ми ще побудем, ще не облетим.
А листя просить: – Дай нам твої втіхи!
Сади прекрасні, роси – як вино.
Ворони п'ють надкльовані горіхи.
А що їм, чорним? Чорним все одно…
Пісня «Осінній день, осінній»

Ведучий 6. Звичайно ж немає поетів, які б не писали про любов – вже надто значне місце вона посідає в аспекті людських почуттів. Любов підносить, ошляхетнює людину навіть тоді, коли несе страждання. Симфонія кохання – це ніби золоте питання поетичного саду, її любовна лірика – це водоспад пристрастей, це тихе сяйво над її долею.

Я дуже тяжко Вами відболіла
Я дуже тяжко Вами відболіла.
Це все було як марення, як сон.
Любов підкралась тихо, як Даліла,
А розум спав, довірливий Самсон.
Тепер пора прощатися нам. Будень.
На білих вікнах змерзли вітражі.
І як ми будем, як тепер ми будем?!
Такі вже рідні, і такі чужі.
Ця казка днів – вона була недовгою.
Цей світлий сон – пішов без вороття.
Це тихе сяйво над моєю долею! –
Воно лишилось на усе життя.
Учень 2
Очима ти сказав мені: люблю.
Душа складала свій тяжкий екзамен.

Мов тихий дзвін гірського кришталю,
несказане лишилось несказанним.
Життя ішло, минуло той перон.
Гукала тиша рупором вокзальним.
Багато слів написано пером.
Несказане лишилось несказанним.
Світали ночі, вечоріли дні.
Не раз хитнула доля терезами.
Слова, як сонце, сходили в мені.
Несказане лишилось несказанним.

Ведучий 7

Щира й цікава лірика Ліни Костенко: це своєрідні роздуми, монологи й діалоги, враження від пережитого.

Старенька іде по дорозі

Хлопець

Старесенька іде по тій дорозі.
Як завжди. Як недавно. Як давно.
Спинилася. Болять у неї нозі.
Було здоров'я, де тепер воно?

Дівчина

І знов іде... Зникає за деревами...
Світанок стежку снігом притрусив.
Куди ж ти йдеш? Я жду тебе. Даремно.
Горить ліхтар, ніхто не погасив

Хлопець

Моя бабусю, старша моя мамо!
Хоч слід, хоч тінь, хоч образ свій залиш!
Якими я скажу тобі словами,
що ти в мені повік не одболиш!

Хлопець

Земля без тебе ні стебла не вродить,
і молоді ума не добіжать!
Куди ж ти йдеш? Твоя наливка бродить,
і насіння у вузликах лежать.

Хлопець

Ну, космос, ну, комп'ютер, нуклеїни.
А ті казки, те слово, ті сади,
і так по крихті, крихті, Україна –
іде з тобою, Боже мій, куди?!

Дівчина

Хоч озирнись! Побудь іще хоч трішки!
Ще й час є в тебе, пізно, але є ж!
Зверни додому з білої доріжки.
Ось наш поріг, хіба не впізнаєш?

Дівчина

Ти не заходиш. Кажуть, що ти вмерла.
Тоді був травень, а тепер зима.
Зайшла б, чи що, хоч сльози мені втерла.
А то пішла, й нема тебе, й нема...

Дівчина

Старесенька, іде чиясь бабуся,
і навіть хтозна, як її ім'я.
А я дивлюся у вікно, дивлюся,
щоб думати, що, може, то моя.

Вірш «Життя іде і все без коректур»

Життя іде і все без коректур.
І час летить, не стишує галопу.
Давно нема маркізи Помпадур,
і ми живем уже після потопу.

Не знаю я, що буде після нас,
в які природа убереться шати.
Єдиний, хто не втомлюється, – час.
А ми живі, нам треба поспішати.

Зробити щось, лишити по собі,
а ми, нічого, – пройдемо, як тіні,
щоб тільки неба очі голубі
цю землю завжди бачили в цвітінні.

Щоб ці ліси не вимерли, як тур,
щоб ці слова не вичахли, як руди.
Життя іде і все без коректур,
і як напишеш, так уже і буде.

Але не бійся прикрого рядка.
Прозрінь не бійся, бо вони як ліки.
Не бійся правди, хоч яка гірка,
не бійся смутків, хоч вони як ріки.

Людині бійся душу ошукать,
бо в цьому схибиш – то уже
навіки.

Ведуча 8

Сьогодні ми перегорнули одну сторінку з книги життя Ліни Костенко. І горді з того, що маємо велику можливість, бути її сучасником, читати і насолоджуватися її творами, кожен з яких є справді неповторністю, безсмертним дотиком до душі. Вона підносить українську літературу на рівень найкращих зразків європейської художньої творчості.

Читець

Вірші Ліни Костенко по-особливому актуальні зараз, коли знову вирішується доля України.

Доборолися, добалакалися,
досварилися, аж гримить.
Україно, чи ти була колись
незалежною, хоч на мить
Від кайданів, що волю сковують?
Від копит, що у душу б’ють?
Від чужих, що тебе скуповують?
І своїх, що тебе продають?

Читець

Прости мені, мій змучений народе,
Що я мовчу. Дозволь мені мовчать!

Бо ж сієш, сієш, а воно не сходе,
І тільки змії кубляться й сичать.
Всі проти всіх, усі ні з ким не згодні.
Злість рухає людьми, але у бік безодні.

Ведучий 9

Читайте Костенко, Любіть Костенко, бо
Де є вона, там є пам'ять,
Там є духовність, Там є любов, Там є Україна

Пісня «І все на світі треба пережити»

І все на світі треба пережити,
І кожен фініш – це, по суті, старт,
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.
Тож веселімось, людоньки, на людях,
Хай меле млин свою одвічну дерть.
Застряло серце, мов осколок в грудях,
Нічого, все це вилікує смерть.
Хай буде все небачене побачено,
Хай буде все пробачене пробачено,
Хай буде вік прожито, як належить,
На жаль, від нас нічого не залежить...
А треба жити. Якось треба жити.
Це зветься досвід, витримка і гарт.
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.
Отак як є. А може бути й гірше,
А може бути зовсім, зовсім зле.
А поки розум од біди не згірк ще, –
Не будь рабом і смійся як Рабле!
Тож веселімось, людоньки, на людях,
Хай меле млин свою одвічну дерть.
Застряло серце, мов осколок в грудях,
Нічого, все це вилікує смерть.
Хай буде все небачене побачено,
Хай буде все пробачене пробачено.
Єдине, що від нас іще залежить, –
Принаймні вік прожити як належить.

Список використаних джерел

1. Григорій Клочек. Ліна Костенко Навчальний посібник – хрестоматія. Серія «Рідне слово в рідній школі» Кіровоград, «Степова Еллада» 1999.
2. Ліна Костенко Річка Геракліта Київ «Либідь» 2011.
3. Григорій Семенюк, Микола Ткачук та інші. Українська література. Підручник 11 клас. Київ «Освіта» 2011.

Методичні рекомендації
щодо проведення уроків української мови та літератури і позаурочних заходів у професійно-технічних навчальних закладах

Відповідальний за випуск
Бобко В.М., директор Навчально-методичного центру
професійно-технічної освіти у Львівській області

Матеріали підготувала
Тимоць М.В., методист Навчально-методичного центру
професійно-технічної освіти у Львівській області

Комп'ютерний набір та технічне редагування

Тимоць М.В.

** Відповідальність за достовірність інформації та використані джерела несуть автори публікацій.*

Адреса редакції: Україна, 79005, м. Львів,
пл. Петрушевича, 2, тел.: 276-45-63
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Друкарня
Ставропігійського вищого професійного училища м. Львова,
вул. І. Федорова, 9. Зам.____. Наклад ____

Для нотанок